

Obsah

Koncepcia zdravotnej starostlivosti v odbore klinická psychológia	2
1. Náplň zdravotnej starostlivosti v odbore klinická psychológia.....	2
1.1. Náplň a hlavné úlohy zdravotnej starostlivosti v odbore klinická psychológia	2
1.2. Vymedzenie činnosti klinickej psychológie.....	3
1.2.3. Psychologická prvá pomoc a krízová intervencia	6
1.2.4. Klinická psychodiagnostika.....	6
1.2.5. Posudková činnosť	8
1.2.6. Znalecká činnosť	9
1.2.7. Vedecko-výskumná a pedagogická činnosť.....	9
1.3. Charakteristika starostlivosti	10
2. Zdravotná starostlivosť v odbore klinická psychológia.....	11
2.1. Ambulantná zdravotná starostlivosť.....	11
2.1.1. Ambulancia klinickej psychológie	11
2.1.2. Klinicko - psychologický stacionár	14
2.1.3. Centrum krízovej intervencie	15
2.1.4. Zariadenia komunitnej psychiatrickej zdravotnej starostlivosti	16
2.2. Ústavná zdravotná starostlivosť	16
2.2.1. Špecializačné odbory, kde je nevyhnutná alebo odporúčaná prítomnosť klinického psychológa na lôžkových oddeleniach	17
2.2.2. Náplň práce psychológa na jednotlivých oddeleniach/klinikách.....	17
2.2.3. Oddelenia klinickej psychológie všeobecných a špecializovaných nemocníc	25
2.2.4. Samostatne pôsobiaci klinický psychológ, ktorý v rámci ústavného zariadenia poskytuje konziliárne a konzultačné služby	27
2.2.5. Samostatne pôsobiaci klinický psychológ, ktorý poskytuje konziliárne, konzultačné alebo terapeutické služby v rámci zariadenia kúpeľnej zdravotnej starostlivosti.....	27
3. Vzťah klinickej psychológie k ostatným medicínskym odborom a ďalším rezortom – spolupráca	28
4. Odborno-metodické vedenie starostlivosti v odbore klinická psychológia.....	28
5. Povinné hlásenia a spracovanie štatistických dát	29
6. Dispenzarizácia	29
7. Rozvoj starostlivosti v odbore klinická psychológia.....	29
7.1. Trendy vývoja starostlivosti v odbore klinická psychológia v nasledujúcich 5 - 10 rokoch.	29
7.2. Hlavné problémy starostlivosti v odbore a ich riešenie.....	31
7.3. Medzinárodná a interdisciplinárna spolupráca	33
8. Vzdelávanie v odbore klinická psychológia.....	33

8.1.	Výzvy pre vzdelávanie v klinickej psychológii.....	34
8.2.	Rezidentské štúdium v špecializačnom odbore Klinická psychológia.....	35
9.	Výkon povolania klinický psychológ.....	35
10.	Záverečné ustanovenie	35
11.	Nadobudnutie účinnosti.....	36

Koncepcia zdravotnej starostlivosti v odbore klinická psychológia

Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky podľa § 45 ods. 1 písm. a) zákona č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 576/2004 Z. z.“) vydáva túto koncepciu:

1. Náplň zdravotnej starostlivosti v odbore klinická psychológia

1.1. Náplň a hlavné úlohy zdravotnej starostlivosti v odbore klinická psychológia

Klinická psychológia je samostatný špecializačný odbor, ktorý sa zaoberá kontinuálnou a komplexnou starostlivosťou o duševné a behaviorálne zdravie jednotlivcov, párov, rodín a skupín v bio-psycho-sociálnom, spirituálnom a environmentálnom kontexte z aspektu celého kontinua zdravia a choroby. Ako aplikovaná psychologická disciplína sa vyznačuje komprehenzívnym prístupom, ktorý integruje poznatky zo širokého spektra psychologických a iných vedných odborov (najmä kognitívnych neurovied, behaviorálnych vied, psychiatrie, sociológie, liečebnej a špeciálnej pedagogiky, logopédie, neurobiológie, neurológie, a ďalších medicínskych a humanitných disciplín), a ktoré aplikuje na širokú škálu problémov duševného, telesného a behaviorálneho zdravia v súlade s výsledkami výskumu a medicíny založenej na dôkazoch.

Špecializačný odbor klinická psychológia sa podieľa a zúčastňuje na

- sledovaní a realizácii rôznych preventívnych programov v oblasti všetkých aspektov zdravia,
- realizácii výskumu v odbore klinická psychológia a v príbuzných odboroch,
- posudzovaní, hodnotení a meraní psychických vlastností a stavov a odchýlok od normy,
- posudzovaní etiologických a patoplastických mechanizmov vzniku psychických porúch psychických aspektov somatických ochorení a iných zdravotných stavov, ako aj na ich diagnostike a klasifikácii,
- tvorbe verejných politík v oblasti duševného a behaviorálneho zdravia a na poskytovaní vedecky podložených konzultácií fyzickým osobám, pracovníkom inštitúcií, organizáciám a komunitám,
- poskytovaní vzdelávania, výcviku a supervízie profesiám starajúcim sa o duševné zdravie,

- terapii a poskytovaní psychologických a behaviorálnych intervenčných postupov v súlade s princípmi medicíny založenej na dôkazoch pre všetky vekové a populačné kategórie zahŕňajúce početnú rôznorodosť jednotlivcov, skupín a systémov.

Základné oblasti klinickej psychológie z hľadiska teoretických a operatívnych poznatkov tvoria:

1. *psychopatológia* (spoločná vedecká disciplína klinickej psychológie a psychiatrie, ktorá sa zaoberá príčinami, prejavmi a mechanizmami vzniku psychických porúch. Jej predmetom je opis všeobecných a špecifických symptómov a syndrémov vo vzťahu ku kvalitatívnym a kvantitatívnym zmenám psychických funkcií a ku komplexnej symptomatike jednotlivých psychických porúch, ktoré sa stanovujú na základe diagnostických kritérií),
2. *patopsychológia* (psychológia osôb so zdravotným mentálnym, fyzickým alebo zmyslovým znevýhodnením),
3. *klinická psychodiagnostika*,
4. *psychologická terapia*: včasná a krízová intervencia, psychoterapia, špecifické intervencie pri psychických poruchách, psychologická a psychosociálna rehabilitácia, neurorehabilitácia, biofeedback a aplikovaná psychofyziológia a jej metódy a p.,
5. *vývinová klinická psychológia, klinická psychológia detí a adolescentov, klinická psychológia dospelých, gerontopsychológia*,
6. *klinická psychológia zdravia*, psychologická prevencia, reedukácia,
7. *psychosomatika a behaviorálna medicína, klinická psychológia somatických ochorení, klinická psychológia bolesti*,
8. špecializované oblasti: *psychológia závislostí, psychotraumatológia a posttraumatická psychoterapia, psychoonkológia a paliatívna starostlivosť, klinická neuropsychológia, psychologická sexuológia, forenzná psychológia, psychológia s využitím digitálnej platformy a dištančných postupov, komunitná klinická psychológia, transkultúrna klinická psychológia a i.*

1.2. Vymedzenie činnosti klinickej psychológie

1.2.1. Klinická psychológia zdravia

Klinická psychológia zdravia skúma a implementuje klinicko-psychologické služby v rôznych populáciách a prostrediach na podporu zdravia a pohody, a na prevenciu, liečbu a zvládanie chorôb a postihnutí. Klinická psychológia zdravia chápe zdravie ako komplex psychologických, sociálnych, kultúrnych a biologických faktorov, pričom sa toto chápanie aplikuje na profesionálne činnosti, ktoré zahŕňajú aj výskum, klinickú starostlivosť, vzdelávanie a supervíziu odborníkov a poradenstvo jednotlivcom, skupinám, organizáciám, inštitúciám, verejnosti a tvorcom rôznych politík.

Klinickí psychológovia vychádzajú zo súčasných poznatkov o tom, ako učenie, pamäť, vnímanie, kognície a motivácia ovplyvňujú správanie súvisiace so zdravím a ako ovplyvňujú somatické ochorenia, úrazy a postihnutia. Príkladmi problémových oblastí, ktorým sa odbor venuje, sú napr. manažment hmotnosti, odvykanie od fajčenia, manažment bolesti, manažment

stresu, psychologická adaptácia na závažné a chronické ochorenia, účelnosť a dodržiavanie medicínskej liečby a s tým súvisiacich odporúčaní (aktívna podpora kompliance a adherencie).

Klinická psychológia zdravia slúži každej osobe akéhokoľvek veku bez ochorenia alebo s ochorením, ktorému by sa dalo predchádzať, liečiť ho alebo rehabilitovať pomocou psychologických postupov. Jej primárne zameranie je na problémy, ktoré sa prejavujú ako fyzické ťažkosti, na rozdiel od problémov, ktoré sú obmedzené na emocionálne alebo duševné zdravie. Klinická psychológia zdravia sa zaoberá demografickou aj individuálnou vulnabilitou jednotlivca, psychodiagnosticky identifikuje prediktívne faktory narušenia zdravia a je dôležitou súčasťou prevencie a včasného zachytenia zdravotných rizík a porúch.

Medzi recipientov služieb klinickej psychológie zdravia patria zdraví ľudia (za účelom podpory zdravia a prevencie chorôb), ľudia so zvýšeným rizikom ochorenia (napr. genetickí nosiči, ľudia s rizikovým správaním, ľudia pracujúci v príslušne exponovanej profesii), ľudia s akútnymi zdravotnými problémami alebo komplexnou potrebou zdravotnej starostlivosti a ľudia s chronickými ochoreniami.

Poradne zdravia

Na výkon služieb klinickej psychológie zdravia sú vhodné poradenské centrá ochrany a podpory zdravia všeobecne nazývané ako poradne zdravia, ktoré poskytujú služby prostredníctvom odborných pracovníkov, ktorí zabezpečujú preventívne vyšetrenia a poradenstvo podľa individuálnych potrieb záujemcov. Aktivity poradní zdravia sa zameriavajú na zvyšovanie záujmu obyvateľov o vlastné zdravie, poznávanie zdravotných rizík a prevenciu chronických neinfekčných chorôb, a to najmä srdcovo-cievnych (vysoký krvný tlak, srdcová či mozgová príhoda), chorôb látkovej premeny (obezita, cukrovka, poruchy metabolizmu tukov) a onkologických ochorení. Poradenstvo vychádza z vyšetrenia hlavných rizikových faktorov, ktoré súvisia so spôsobom života a odporúčaní v oblasti úpravy životného štýlu podľa individuálnych potrieb záujemcov. Poradenstvo z aspektu klinickej psychológie môže fungovať napr. v rámci poradne na odvykanie od fajčenia, poradne podpory psychického zdravia, poradne nefarmakologického ovplyvňovania krvného tlaku, poradne pre deti a mládež, protidrogovej poradne alebo poradne pre HIV/AIDS.

1.2.2. Preventívna zdravotná starostlivosť

Klinickí psychológovia sa uplatňujú na všetkých úrovniach preventívnej zdravotnej starostlivosti, pričom využívajú špecifické poznatky z oblasti psychohygieny a psychológie zdravia. Podieľajú sa na utváraní odporúčaní pre životný štýl, ktorý pôsobí v smere predchádzania škodlivým návykom a závislostiam a v smere harmonizácie medziľudských vzťahov vo všetkých oblastiach života, vo včasnom zisťovaní psychických porúch, sledovaní psychického vývinu a jeho zmien u detí a adolescentov, tvorbe a realizácii preventívnych programov, skríningu a psychostimulačných a psychoedukačných programov, vo vyhľadávaní rizikových jednotlivcov a skupín a sú integrálnou súčasťou pracovných tímov, ktoré pripravujú, tvoria a realizujú národné, regionálne a lokálne programy na podporu zdravia. V rámci prevencie klinickí psychológovia vyvíjajú a aplikujú psychologické preventívne programy na podporu zdravia, compliance, na predchádzanie alebo obmedzenie recidív a relapsov ochorení, traumatizácie, hospitalizmu a predčasnej invalidizácie. Zúčastňujú sa na komplexnej terapii,

rehabilitácii a resocializácii chronicky chorých ľudí, ľudí s trvalým somatickým, psychickým a zmyslovým znevýhodnením, ľudí s vážnym priebehom ochorenia, alebo ľudí, ktorých ochorenie/porucha alebo aktuálna životná situácia výrazne traumatizuje.

Psychologické služby a intervencie v sekundárnej a terciárnej preventívnej starostlivosti sú integrálnou súčasťou základnej zdravotnej starostlivosti a významnou mierou vplývajú na klinický obraz psychických i telesných ochorení. V prípade detekcie mentálnych zdravotných problémov alebo rizika neurovývinových porúch je nevyhnutné, aby boli včas zahájené primerané intervencie, čím sa predchádza ich zhoršovaniu a chronifikácii. V prípade detí je poskytnutie včasnej intervencie rozhodujúce pre ich následný vývin, pričom klinický psychológ v multidisciplinárnom tíme je rozhodujúci pre stanovenie intelektovej úrovne a objektivizáciu porúch psychických funkcií v klinickom obraze.

Úlohy psychológa v preventívnej starostlivosti sú najmä v oblasti:

a) primárnej prevencie: zaoberanie sa salutogenetickými a salutoprotektívnymi činiteľmi na úrovni spolutvorcov zdravotných politík a účinných osvetových modelov a v úlohe praktizujúcich odborníkov, ktorí učia populáciu posilňovať sebaúctu, zvládať stres a jeho dôsledky formou individuálneho alebo skupinového poradenstva; podieľanie sa na aktívnom včasnom vyhľadávaní osôb v riziku (napr. stresom podmienených porúch, závislostí, esenciálnej hypertenzie, kardiovaskulárnych ochorení) priamo v teréne alebo prostredníctvom analýzy výsledkov populačných epidemiologických štúdií a plánovania a organizovania všeobecných populačných intervencií, populačných preventívnych projektov a programov;

b) sekundárnej prevencie: zaoberanie sa predpokladmi pre včasné vyhľadanie lekárskej starostlivosti a zotrvanie v nej, ako aj skúmanie činiteľov prispievajúcich ku kompliancii a adherencii; prispievanie k včasnej diagnóze a rýchlej a účinnej liečbe; poradenstvo a psychologické intervencie; poskytnutie psychologickéj prvej pomoci osobám, rodinným príslušníkom a profesionálom v prípade krízových situácií spojených s náhle vzniknutým nepriaznivým sociálnym a zdravotným stavom a úmrtiami, iatrogenizáciou, rodovo a sociálne podmieneným násilím a i.;

c) terciárnej prevencie: udržiavacia a podporná psychologickú liečba, podpora mechanizmov zvládania a zmien životného štýlu potrebných pre zlepšenie stavu a pre zabránenie relapsu ochorenia; podpora rôznych foriem začleňovania a rehabilitácie pacienta, podpora jeho rodiny a svojpomocných aktivít; podpora komunikácie medzi špecialistami a medzi zdravotníkmi, medzi pacientom a rodinnými príslušníkmi; konzultácie alebo supervízia pre jednotlivcov a tímy v oblasti duševného zdravia. Súčasťou terciárnej prevencie je rehabilitácia, reedukácia a resocializácia s cieľom nápravy určitých nespôsobilostí, deficitov alebo defektov pomocou psychologických prostriedkov, ktorých súčasťou môže byť neuropsychologická rehabilitácia, nácvik sociálnych a iných zručností alebo komplexné resocializačné programy podporujúce inklúziu a zlepšenie adaptačného potenciálu a kvality života pacienta, ktoré sú potrebné pre znovuzачlenenie do spoločnosti s čo najväčšou sebestačnosťou a nezávislosťou;

d) kvartérnej prevencie: zameranie na životný štýl a vybudovanie návykov, ktoré majú viesť k redukcii nepriaznivých dopadov životných udalostí, postihnutia alebo choroby na aktuálny

klinický obraz a samostatnosť jednotlivca; podieľanie sa na udržiavaní stabilizácie klinického obrazu v rámci existujúcich ochorení a na zabránení iatrogenizácii, inštitucionalizácii a nadmernej medikácii z dôvodu nedostatočnej psychosociálnej podpory alebo nevhodných diagnostických a terapeutických prístupov.

1.2.3. Psychologická prvá pomoc a krízová intervencia

Psychológovia poskytujú psychologickú prvú pomoc a krízovú intervenciu v náročných životných situáciách deťom, adolescentom, dospelým ľuďom, osamelým ľuďom a seniorom v kríze, pri nehodách, nešťastiach a katastrofách, pri epidémiách/pandémiách a pri ohrození, strate zdravia a hroziacej strate života. Psychológovia tiež poskytujú psychologickú prvú pomoc a krízovú intervenciu profesionálom a príbuzným a blízkym osobám pacienta.

1.2.4. Klinická psychodiagnostika

Klinická psychodiagnostika je aplikovaná psychologická disciplína, ktorej úlohou je kvalitatívne a kvantitatívne posudzovanie a meranie psychických vlastností a stavov, ako aj etiologických a patoplastických mechanizmov vzniku odchýlok od normy s ohľadom na konkrétne stanovený cieľ pre daný prípad, a to nielen staticky, ale aj v ich vývoji. Ide o súhrn postupov s využitím klinických metód (anamnéza a heteroanamnéza, rozhovor, pozorovanie, analýza spontánnych produktov, analýza dostupných informácií z prostredia pacienta a jeho zdravotných záznamov) a testových metód s cieľom zistiť a objektivizovať informácie o osobnosti vyšetrovaného, o vývine, stave, druhu a miere porúch jeho psychických funkcií, emocionalite a afektivite, interindividuálnych a intraindividuálnych osobitostiach, zmenách v osobnosti pacienta, jeho reakciách na ochorenie, poruchu alebo defekt, schopnosti zvládaf náročnú situáciu, tolerancii voči stresu a primeranosti stresovej odpovede, prognózy odpovede na náročné diagnostické a liečebné intervencie, a o úrovni a kvalite saturácie potrieb v citových a sociálnych vzťahoch vrátane partnerského a sexuálneho života, ako aj o obranno-regulačných a kompenzačných mechanizmoch osobnosti vrátane salutogenetických faktorov.

V rámci klinickej psychodiagnostiky psychológ vykonáva multimetódové psychologické hodnotenie pacienta, ktorého zdrojom sú informácie získané prostredníctvom viacerých rozdielnych metód (skúmajúcich odlišné aspekty osobnosti človeka), a to na základe informácií získavaných introspektívnym procesom a seba-výpoveďou človeka v dotazníkoch a pri klinickom interview, ako aj informácií získavaných jeho externým hodnotením (pozorovanie, klinické posudzovacie škály, kódované naratívy vznikajúce atribúciou na pološtrukturované podnety, neurozobrazovanie, neurofyziologické metódy, neuropsychologické hodnotenie a performačné testy zahŕňajúce verbálne a neverbálne inteligenčné testy, výkonové testy psychických funkcií a stimulom podmienené atribučné testy percepčno-kognitívneho a verbálneho správania). Rôzne metódy hodnotenia, dotýkajúce sa rozdielnych charakteristík osobnosti majúci vplyv na prežívanie a fungovanie človeka, následne slúžia na konceptualizáciu klinického prípadu a plán liečby. Klinicko-psychodiagnostickou činnosťou sa psychológ významne podieľa na diagnostickom procese, na stanovení správneho, účelného a individuálne vhodného terapeutického postupu (aj v somatickej medicíne) a na posúdení postupu a účinnosti psychoterapie.

Psychodiagnostické a diferenciallyno-diagnostické vyšetrenia vykonáva klinický psychológ ako zdravotnícky pracovník prvého kontaktu na základe vlastnej indikácie, žiadosti

pacienta, na základe žiadosti iného poskytovateľa zdravotnej starostlivosti (spravidla lekára) alebo inštitúcií (napr. sociálneho posudkového systému). Výber použitých psychodiagnostických metód indikuje psychológ s ohľadom na cieľ vyšetrenia tak, aby vykonal všetky potrebné zdravotné výkony na správne určenie poruchy so zabezpečením včasnej a účinnej prevencie a liečby v súlade so súčasným vedeckým poznaním a štandardnými klinickými postupmi pri zohľadnení individuálneho stavu pacienta. Správa alebo záver zo psychodiagnostického vyšetrenia, ktorú klinický psychológ postupuje ďalším odborníkom (najmä ak ide o konziliárne psychodiagnostické vyšetrenie na žiadosť lekára), obsahuje odpoveď na otázku žiadateľa, informáciu o prítomnosti a prípadne o prognóze poruchy a odporúčanie ďalších vyšetrení alebo terapeutických postupov.

1.2.4.1. Terapeutická činnosť

Všeobecná zdravotná starostlivosť, ako aj zdravotná starostlivosť o duševné zdravie, sa má poskytovať postupne, aby sa zabezpečila jej dostupnosť, účelnosť a efektivita. V rámci terapeutickkej činnosti klinický psychológ samostatne aplikuje rôzne formy individuálnej, skupinovej a komunitnej terapie, psychologickej intervencie a modifikácie duševných stavov a správania, ktoré podľa miery závažnosti poruchy vykonáva v troch úrovniach liečby.

1. úroveň psychologickej liečby

V rámci bazálneho prístupu, t. j. bazálnej psychoterapie (najmä s použitím metód racionálnej a náhládovej terapie, krízovej intervencie a pomocou základných psychologických poznatkov) prispieva k zabezpečeniu kompliance pacienta, k jeho emočnej podpore, podpore salutogenézy a predchádzaniu psychotraumatizácii.

2. úroveň psychologickej liečby

Druhá úroveň liečby predstavuje špecializovanú starostlivosť o menej závažné psychické poruchy alebo stavy, ktoré si vyžadujú menej intenzívny kontakt s terapeutom a niektoré špecifické intervencie, ktoré psychológ vykonáva v rozsahu získaného vzdelania a podľa oblasti, v ktorej klinický psychológ väčšinou pracuje a v ktorej sa sústavne vzdeláva (napr. tréning psychických funkcií, neuropsychologická rehabilitácia a reedukácia na obnovenie poškodených psychických funkcií, psychoprofylaxia, psychoprofylaktická príprava na pôrod, relaxačné metódy, hypnóza, biofeedback, psychoedukácia a pod.), pričom je pravidelne monitorovaný stav pacienta. Ak sa certifikuje v určitej činnosti, môže realizovať aj špecifické metódy a prístupy vyžadujúce príslušné postgraduálne zaškolenie (napr. CPC - Špecifické intervencie pre podporu duševného zdravia pacienta s duševnou poruchou).

3. úroveň psychologickej liečby

Tretia úroveň liečby predstavuje vysoko špecializovanú komplexnú liečbu psychických porúch, pričom klinický psychológ v takomto prípade musí mať oprávnenie vykonávať CPC Psychoterapia. Ide o terapeutické pôsobenie psychologickými prostriedkami, ktoré je systematicky zamerané nielen na špecifickú poruchu alebo problém, ale aj na vývin, dozrievanie a diferenciaciu psychických zložiek osobnosti pacienta s ich postupnou integráciou, dozrievaním osobnosti a zvyšovaním jej adaptačného potenciálu.

V tomto ponímaní psychoterapiu ako odvetvie klinickej psychológie možno definovať ako vedomý a plánovaný interakčný proces vedený na základe konsenzu medzi terapeutom a pacientom psychologickými prostriedkami prostredníctvom verbálnej aj neverbálnej komunikácie na ovplyvnenie porúch správania a stavov utrpenia, ktoré sú považované za stav vyžadujúci si liečbu, smerom k definovanému, a ak je to možné spoločne vypracovanému cieľu (napr. minimalizácia symptómov alebo štrukturálna zmena osobnosti), pomocou naučiteľných techník na základe teórie normálneho a patologického správania. Spravidla je na to potrebné vytvorenie a udržanie terapeutickkej vzťahovej väzby.

Súčasťou psychologickéj liečby je aj psychorehabilitácia, resp. psychosociálna rehabilitácia, pri ktorej ide o podporu sociálnej integrácie a zlepšenie kvality života znevýhodnených osôb, ktorých stav narúša ich schopnosť viesť zmysluplný život. Psychorehabilitačné služby sú realizované v spolupráci s pacientom, sú osobne riadené a individualizované. Zameriavajú sa na pomoc jednotlivcovi rozvíjať zručnosti a prístup k zdrojom potrebným na zvýšenie jeho schopnosti byť úspešný a spokojný v živote, v pracovnom, vzdelávacom a v sociálnom prostredí podľa vlastného výberu. Tieto služby sú základným prvkom v zdravotnej starostlivosti a službách pre ľudské zdravie a mali by pozostávať z intervencií s vysokou klinickou užitočnosťou a efektívnosťou a medicínskou evidenciou.

1.2.4.2. Poradenská činnosť

V poradenskej činnosti sa klinický psychológ zameriava na odbornú pomoc pri riešení osobných, sociálnych, profesionálnych, výchovných a iných životných problémov vo vzťahu k zdraviu, jeho ohrozeniu a poškodeniu. Klinický psychológ pôsobí ako poradca najmä v špecializovanej ambulantnej starostlivosti (ambulancie klinickej psychológie, psychiatrické a klinicko-psychologické stacionáre), v krízových centrách, v zariadeniach komunitnej psychiatrickej starostlivosti, na telefonických a online linkách dôvery, v doliečovacích zariadeniach, v zariadeniach pre pacientov s látkovými a nelátkovými závislosťami, s poruchami príjmu potravy a pre pacientov s rôznymi typmi rizikového správania. Poradenská činnosť sa vykonáva aj vo vzťahu k rodinným príslušníkom, opatrovníkom alebo iným blízkym osobám pacienta a v rámci odbornej práce sa klinický psychológ zameriava aj na širšie prostredie, v ktorom sa pacient/klient nachádza (napr. širšia rodina, škola, športová a krúžková činnosť, učitelia a vychovávatelia).

1.2.5. Posudková činnosť

V rámci posudkovej činnosti klinický psychológ hodnotí duševný stav, psychické funkcie, schopnosti a osobnosť pacienta predovšetkým z hľadiska úrovne pracovných a špecifických spôsobilostí, ich narušenia alebo obmedzenia v dôsledku telesného poškodenia, ochorenia, defektu alebo psychickej poruchy.

Klinický psychológ sa spolupodieľa na posudzovaní zdravotnej spôsobilosti na výkon niektorých činností posúdením psychickej spôsobilosti podľa aktuálne platnej legislatívy. Napr.

posudzovanie psychickej spôsobilosti u pracovníkov SBS¹, držiteľov zbrane a streliva², inštruktorov autoškôl³, profesionálnych vodičov⁴ a pod.⁵

1.2.6. Znalecká činnosť

Klinický psychológ môže vykonávať znaleckú činnosť ako znalec zapísaný v zozname znalcov, tlmočníkov a prekladateľov v odbore Psychológia, v odvetviach Klinická psychológia detí, Klinická psychológia dospelých⁶. Klinický psychológ môže byť podľa osobitného predpisu⁷ ustanovený ako tzv. znalec ad hoc alebo vystupovať ako konzultant znalca.

Klinický psychológ aj ako znalec má nezastupiteľné postavenie a úlohu v rámci pracovísk poskytujúcich forenznú expertízu a výkon ochranného liečenia aj s dôrazom na potrebu intenzívnej psychosociálnej rehabilitácie a prepojenie na komunitné služby s cieľom dosiahnuť deinštitucionalizáciu pacienta⁸.

1.2.7. Vedecko-výskumná a pedagogická činnosť

V rámci vedecko-výskumnej a pedagogickej činnosti je klinický psychológ riešiteľom výskumných úloh alebo projektov svojho pracoviska, rezortu alebo štátu, kde môže overovať stanovené hypotézy, odpovedá na výskumné otázky a využíva relevantné metódy pri sledovaní psychologických aspektov choroby alebo poruchy, zdravia a liečby, spolupracuje pri vyvíjaní a overovaní nových diagnostických metód a nových foriem starostlivosti o zdravie a posudzovania ich efektivity. Realizuje (aj samostatne) základný a aplikovaný psychologický výskum so zameraním na rozvoj teórie a praxe klinickej psychológie, psychodiagnostiky, psychoterapie, duševnej hygieny a podobne.

V rámci pedagogickej činnosti sa klinický psychológ môže podieľať na pregraduálnom aj postgraduálnom teoretickom a praktickom vzdelávaní, a to najmä v špecializačnom odbore klinická psychológia, ale z aspektu multidisciplinárneho prístupu aj v iných odboroch poskytujúcich zdravotnú starostlivosť a starostlivosť o duševné zdravie.

¹ Zákon č. 473/2005 Z. z., Vyhláška Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky č. 33/2006 Z. z. o podrobnostiach posudzovania zdravotnej spôsobilosti osôb na poskytovanie služieb v oblasti súkromnej bezpečnosti súkromnými bezpečnostnými službami.

² Zákon č. 190/2003 Z. z. o strelných zbraniach a strelive a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Vyhláška MZ SR č. 229/2011 Z. z. o postupe pri posudzovaní zdravotnej spôsobilosti a psychickej spôsobilosti na držanie alebo nosenie strelných zbraní a streliva a o náležitostiach lekárskeho posudku a psychologického posudku.

³ Zákon č. 93/2005 Z. z. o autoškólach a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Vyhláška MZ SR č. 322/2005, ktorou sa ustanovuje zameranie psychologických vyšetrení inštruktorov autoškôl a ich rozsah.

⁴ Vyhláška Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky č. 164/1997 Z. z. o zdravotnej spôsobilosti na vedenie motorového vozidla. § 88 a § 89 zákona č. 49/2014 Z. z. o cestnej premávke a doplnení niektorých zákonov.

⁵ Vyhláška Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky č. 103/2018 Z. z., ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

⁶ Príloha č. 2 vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 228/2018 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení vyhlášky č. 160/2023 Z. z..

⁷ § 15 zákona č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

⁸ Časť 2.3 Konceptie zdravotnej starostlivosti v odbore psychiatria publikovanej dňa 29. decembra 2021 vo Vestníku Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky, čiastka 31 - 35, ročník 69.

1.3. Charakteristika starostlivosti

Klinicko-psychologická starostlivosť je integrálnou súčasťou základnej zdravotnej starostlivosti. Vychádza z uznania, že duševné zdravie je rovnako dôležité ako fyzické zdravie, v zmysle definície zdravia Svetovej zdravotníckej organizácie (WHO), ktorá zdravie definuje ako stav úplnej telesnej, duševnej a sociálnej pohody.

Klinický psychológ v Slovenskej republike patrí medzi zdravotníkov prvého kontaktu (jeho návšteva je možná aj bez tzv. výmenného lístku), s cieľom poskytnúť dostupnú potrebnú pomoc a podporu a včas zahájiť primerané intervencie v prípade výskytu psychických zdravotných problémov, ktorých cieľom je predchádzať ich zhoršovaniu. Súčasťou zdravotnej starostlivosti v oblasti klinickej psychológie je aj prepojenie s ostatnými zdravotníckymi odborníkmi, školskými zariadeniami a sociálnymi službami. Klinický psychológ pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti úzko spolupracuje s ďalšími zdravotníckymi pracovníkmi a zodpovedá za vlastnú odbornú činnosť, ktorú vykonáva samostatne alebo ako člen multidisciplinárnych tímov v súlade s moderným odborným a vedeckým poznaním, medicínskymi postupmi založenými na dôkazoch, štandardnými klinickými postupmi, záväznými medzinárodnými dohovormi o ľudských právach a na základe správnej klinickej praxe.

Klinický psychológ vedie o pacientoch zdravotnú dokumentáciu,⁸ pričom je viazaný mlčanlivosťou a vedie aj vlastnú osobitnú zdravotnú dokumentáciu s relevantnými údajmi. V zmysle § 5a ods. 1 zákona č. 153/2013 Z. z. psychológ so špecializáciou v špecializačnom odbore klinická psychológia je po vytvorení elektronického zdravotného záznamu oprávnený v záujme ochrany zdravia osoby obmedziť prístup tejto osoby, iného zdravotníckeho pracovníka, iného poskytovateľa zdravotnej starostlivosti a iných osôb k elektronickému zdravotnému záznamu a záznam označiť za reštrikčný, ak by jeho sprístupnenie negatívne ovplyvnilo liečbu osoby. Prístup iného zdravotníckeho pracovníka, iného poskytovateľa zdravotnej starostlivosti alebo inej osoby k elektronickým zdravotným záznamom s reštrikčným označením nie je možný ani na základe súhlasu osoby podľa § 5 ods. 8 a 11 zákona č. 153/2013 Z. z.

Zdravotná klinicko-psychologická starostlivosť sa poskytuje v rámci ústavných a ambulantných zdravotníckych zariadení. V rámci ústavných zariadení sa poskytuje na špecializovaných oddeleniach alebo prevádzkových útvaroch (pracoviskách klinickej psychológie) alebo je klinický psychológ členom odborného tímu iného oddelenia alebo samostatne v rámci ústavného zariadenia poskytuje konziliárne/konzultačné služby. V rámci ambulantnej zdravotnej starostlivosti klinický psychológ pracuje v ambulancii klinickej psychológie, v psychologickom stacionári, ako člen odborného tímu zabezpečujúceho zdravotnú starostlivosť o pacientov v psychiatrickom stacionári, v centre pre liečbu závislostí, v zariadení komunitnej psychiatrickej starostlivosti, v stacionári pre poruchy autistického spektra, v stacionári pre poruchy príjmu potravy a i. Sieť týchto zariadení má byť diferencovaná spôsobom, aby zabezpečila kvalitnú a dostupnú zdravotnú starostlivosť v takom rozsahu, ktorý vyplýva zo zdravotného stavu populácie, epidemiologickej situácie a príslušného stupňa preventívnej ochrany. Klinickí psychológovia pôsobia aj v zariadeniach poskytujúcich sociálne služby – napr. v krízových centrách, v ústavoch sociálnej starostlivosti pre deti a mládež alebo pre dospelých a v rehabilitačných zariadeniach pre rôzne vekové skupiny.

Minimálne personálne a materiálno-technické zabezpečenie psychologickkej ambulancie upravujú osobitné predpisy⁹. Vzhľadom na charakter odbornej práce, je nevyhnutné aby klinickí psychológovia v každom zdravotníckom zariadení, v ktorom pracujú, mali zabezpečenú osobitnú miestnosť určenú na poskytovanie psychologickkej zdravotnej starostlivosti, ktorá zabezpečuje pacientovi nerušenú, dôvernú atmosféru a svetelné, akustické a ďalšie podmienky nevyhnutné pre optimálny výkon v psychodiagnostickom testovaní a v terapeutickej činnosti. Zároveň je potrebné zabezpečiť bezpečné skladovanie psychodiagnostických testových metód, ku ktorým nemá mať prístup iná osoba bez príslušných kompetencií. Sady klinicko-psychodiagnostických testov, pozostávajúce z testových metód vhodných podľa zamerania a potrieb konkrétneho zdravotníckeho zariadenia (napr. neuropsychologické batérie, intelligenčné, výkonové a osobnostné testy, špecifické obrazové a iné predlohy určené pre deti a pre dospelých) tvoria kľúčové vybavenie pracoviska klinického psychológa.

2. Zdravotná starostlivosť v odbore klinická psychológia

Špecializovaná klinicko-psychologická zdravotná starostlivosť sa poskytuje formou ambulantnej a ústavnej zdravotnej starostlivosti.

2.1. Ambulantná zdravotná starostlivosť

Ambulantná zdravotná starostlivosť sa podľa zákona č. 576/2004 Z. z. poskytuje osobe, ktorej zdravotný stav nevyžaduje nepretržité poskytovanie zdravotnej starostlivosti dlhšie ako 24 hodín. Ambulantná zdravotná starostlivosť sa poskytuje aj v domácom prostredí alebo v inom prirodzenom prostredí osoby.

2.1.1. Ambulancia klinickej psychológie

Ambulancia klinickej psychológie je integrálnou zložkou zdravotnej starostlivosti, ktorá poskytuje špecializovanú ambulantnú zdravotnú starostlivosť osobám so psychickými poruchami a osobám, ktorých zdravotný stav si vyžaduje klinicko-psychologickú starostlivosť, avšak nevyžaduje ústavnú zdravotnú starostlivosť¹⁰.

Ambulancia klinickej psychológie je určená na poskytovanie špecializovanej ambulantnej zdravotnej starostlivosti v špecializačnom odbore klinická psychológia psychológom s profesijným titulom klinický psychológ. V ambulancii klinickej psychológie je možné popri poskytovaní špecializovanej ambulantnej zdravotnej starostlivosti v špecializačnom odbore podľa prvej vety poskytovať aj certifikovanú zdravotnú starostlivosť

- v certifikovanej pracovnej činnosti (ďalej len „CPC“) Dopravná psychológia psychológom s profesijným titulom klinický psychológ s certifikátom v CPC Dopravná psychológia,

⁹ Výnos Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky č. 44/2008 Z. z. o minimálnych požiadavkách na personálne zabezpečenie a materiálno - technické vybavenie jednotlivých druhov zdravotníckych zariadení v znení neskorších predpisov

¹⁰ Určujúce znaky sú dané vyhláškou Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky č. 84/2016 Z. z., ktorou sa ustanovujú určujúce znaky jednotlivých druhov zdravotníckych zariadení.

- v CPČ látkové a nelátkové závislosti psychológom s profesijným titulom klinický psychológ s certifikátom v CPČ Látkové a nelátkové závislosti,
- v CPČ Psychoterapia psychológom s profesijným titulom klinický psychológ s certifikátom v CPČ Psychoterapia,
- v CPČ Špecifické intervencie pre podporu duševného zdravia pacienta s duševnou poruchou s profesijným titulom klinický psychológ s certifikátom v CPČ Špecifické intervencie pre podporu duševného zdravia pacienta s duševnou poruchou.

Špecializovanú pracovnú činnosť môže v ambulancii klinickej psychológie čiastočne poskytovať aj nešpecializovaný psychológ, ktorý je pod supervíziou klinického psychológa. Certifikovanú pracovnú činnosť môže v ambulancii klinickej psychológie čiastočne poskytovať aj necertifikovaný psychológ zaradený do príslušného certifikačného štúdia, ktorý je pod supervíziou certifikovaného klinického psychológa.

Ambulantná klinicko-psychologická a psychotherapeutická zdravotná starostlivosť sa má poskytovať tak, aby bola dostupná pre všetkých. Môže sa poskytovať okrem prezenčnej aj dištančnou formou (prostredníctvom digitálnych technológií a telefónu formou telemedicíny - telepsychológia, telepsychoterapia, teledukácia) v prípadoch, kde je táto forma starostlivosti preukázateľne efektívna, čo sa preukázalo aj počas nedávnej pandémie koronavírusu, kedy bolo nutné minimalizovať osobné stretnutia, a zároveň sa umožnilo vyskúšať si tieto technológie v našich podmienkach. V praxi sa potvrdila ich efektivita, ktorá síce nedokázala úplne nahradiť osobnú formu starostlivosti, avšak zásadne rozšírila možnosti pomoci tým klientom, ktorí z rôznych dôvodov nemôžu prísť osobne do ambulancie (napr. zo zdravotných dôvodov, pre obmedzenú pohyblivosť alebo pre psychické problémy charakteru agorafóbie alebo panickej poruchy, ktoré klientom reálne bránia opustiť domáce prostredie). Bez možnosti poskytnúť im zdravotnú starostlivosť na diaľku, by sa u nich toto ochorenie len zhoršovalo a chronifikovalo. Prostredníctvom videohovoru cez internetové a telekomunikačné platformy psychológ môže pomôcť zmierniť symptómy, aby neskôr mohli pokračovať v liečbe aj prezenčne. Rovnako to umožňuje ponúkať starostlivosť ľuďom v zahraničí, ktorí napr. pre jazykovú bariéru nemôžu vyhľadať pomoc v mieste, kde aktuálne žijú, a tým predchádzať aj závažnému zhoršeniu ich psychického stavu.

Vzhľadom na pretrvávajúci stigmatizujúci vplyv psychických porúch je nevyhnutné, aby ambulantná klinicko-psychologická zdravotná starostlivosť bola geograficky a časovo čo najlepšie dostupná, bezbariérová a nízkoprahová (priama primárna dostupnosť aj bez odporúčania všeobecným lekárom alebo lekárom inej špecializácie). Koncepcia navrhuje poskytovanie zdravotnej starostlivosti špecifikovanej pre rôzne subpopulácie pacientov.

Ambulancia klinickej psychológie poskytuje služby pacientom prvého kontaktu aj pacientom odoslaným zo všeobecných a špecializovaných ambulancií v záujme komplexného prístupu k pacientom s cieľom stanovenia, resp. spresnenia diagnózy v rámci diferenciálno-diagnostického postupu, určenia podielu psychogénnych faktorov ako etiologických, resp. patoplastických činiteľov, a to tak pri psychických poruchách, ako aj pri somatických ochoreniach.

Ambulantná klinicko-psychologická a psychoterapeutická starostlivosť sa poskytuje v samostatne pôsobiacich ambulanciách a stacionároch klinickej psychológie a v ambulanciách klinickej psychológie zriaďovaných v rámci iných ambulantných a ústavných zariadení, napr. polikliník, centier integrovanej zdravotnej starostlivosti, psychiatrických, onkologických a iných oddelení všeobecných nemocníc, liečební, špecializovaných nemocníc a i.

Je veľmi dôležité rozvíjať klinicko-psychologickú starostlivosť v rámci primárnej zdravotnej starostlivosti, najmä v kooperácii so všeobecnými lekármi. Výrazne sa tým zvyšuje pravdepodobnosť skorého záchytu a včasnej intervencie pri psychických a neurovývinových alebo neurodegeneratívnych poruchách, zlepšenia kvality života pacientov a ich kompliance a adherencie vo vzťahu k navrhovanej liečbe (najmä chronických ochorení ako napr. diabetes) a tiež redukcie stresu na strane pacienta aj zdravotníckeho personálu, čo v konečnom dôsledku má aj ekonomický prínos.

Ambulantná psychologická a psychoterapeutická starostlivosť sa môže poskytovať tiež v jednotkách špecializovanej ambulantnej starostlivosti s poskytovaním dennej opakovanej starostlivosti. Týmito zariadeniami sú napr. zariadenie komunitnej psychiatrickej starostlivosti, psychiatrický stacionár pre dospelých, psychiatrický stacionár pre deti, psychiatrický stacionár pre deti so zameraním na liečbu porúch príjmu potravy, psychiatrický stacionár pre deti so zameraním na liečbu porúch autistického spektra, iný špecializovaný stacionár, psychosociálne centrum, klinicko - psychologický stacionár, zariadenie komunitnej psychologickkej starostlivosti pre deti, centrum krízovej intervencie.

Determinantmi, ktoré predikujú vyššiu potrebu špecializovanej klinicko-psychologickej ambulantnej starostlivosti sú vyšší výskyt psychických porúch v oblastiach s vyššou nezamestnanosťou, s vyššou mierou chudoby a s nižším stupňom vzdelania. Vyššia potreba ambulantnej klinicko-psychologickej starostlivosti sa predpokladá aj v obdobiach epidémie/pandémie, ako aj v špecifických situáciách týkajúcich sa napr. migrácie. Prediktormi vyššej potreby ambulantnej klinicko-psychologickej starostlivosti je aj zvyšujúca sa miera porúch a ochorení, ktorých výrazným etiologickým faktorom je stres alebo behaviorálne aspekty nezdravého spôsobu života. Významným ukazovateľom je aj geografická (dĺžka dojazdu) a časová (získanie termínu) dostupnosť psychologickkej ambulancie. Vhodným sa javí geografický okresný princíp zastúpenia ambulancií klinickej psychológie.

V súčasnosti definovaná minimálna sieť poskytovanej ambulantnej starostlivosti v odbore klinická psychológia, ktorú definuje Nariadenie vlády SR č. 640/2008 Z. z. o verejnej minimálnej sieti poskytovateľov zdravotnej starostlivosti v znení neskorších predpisov, je poddimenzovaná a nereflektuje súčasné potreby starostlivosti o duševné zdravie. Keďže výskyt psychických porúch a chronických a stresom či behaviorálnymi faktormi podmienených ochorení v populácii rastie, narastá aj dopyt po odborných službách vo vzťahu k duševnému zdraviu. Je potrebné, aby systém zdravotnej starostlivosti riešil dostupnosť a kvalitu psychologickkej liečby, a to adekvátne personálne normatívy klinických psychológov, efektívnosť

ich práce, indikátory kvality a čakaciu dobu na plánované stretnutia vo vzťahu k duševnému zdraviu.

Typy ambulancií klinickej psychológie:

- a. ambulancia klinickej psychológie – môže byť zriadená samostatne a môže vykonávať aj konziliárnu činnosť,
- b. ambulancia klinickej psychológie zriadená v rámci iného zdravotníckeho zariadenia:
 - polikliniky alebo centra integrovanej zdravotnej starostlivosti,
 - zariadenia pre psychiatrickú ústavnú zdravotnú starostlivosť pre dospelých,
 - zariadenia pre psychiatrickú ústavnú zdravotnú starostlivosť pre deti a adolescentov,
 - zariadenia pre všeobecnú alebo špecializovanú ústavnú zdravotnú starostlivosť pre deti,
 - zariadenia pre všeobecnú alebo špecializovanú ústavnú zdravotnú starostlivosť pre dospelých,
 - zariadenia kúpeľnej zdravotnej starostlivosti pre dospelých,
 - zariadenia kúpeľnej zdravotnej starostlivosti pre deti,
 - psychiatrického, klinicko-psychologického stacionára alebo iného špecializovaného stacionára,
 - psychosociálneho centra pre dospelých alebo pre deti,
 - zariadenia komunitnej psychiatrickej starostlivosti,
 - v ústave pre výkon väzby a výkon trestu,
 - domovov alebo zariadení sociálnych služieb (napr. zariadenie pre seniorov, špecializované zariadenia pre osoby s telesným alebo mentálnym znevýhodnením a p.).

2.1.2. Klinicko - psychologický stacionár

Stacionár je určený na poskytovanie ambulantnej zdravotnej starostlivosti osobe, ktorej zdravotný stav vyžaduje opakované denné poskytovanie ambulantnej zdravotnej starostlivosti vždy v nadväznosti na ambulantnú zdravotnú starostlivosť alebo na ústavnú zdravotnú starostlivosť. Klinický psychológ pracuje ako obligatórny člen multidisciplinárneho tímu vo všetkých typoch psychiatrických stacionárov a komunitných zariadení, ako aj v samostatných špecializovaných klinicko-psychologických stacionároch, ktoré sú však v súčasnosti v SR poddimenzované, napriek tomu, že ich starostlivosť je v praxi vysoko žiadaná. Čakacie doby sa pohybujú v dĺžke niekoľko mesiacov, niekedy až rok.

Zámerom klinicko-psychologického psychologického stacionára, podobne ako aj psychiatrického, je dosiahnuť taký stupeň uzdravenia, ktorý umožňuje čo najlepšiu pracovno-sociálnu reintegráciu pacienta. Zatiaľ čo psychiatrické stacionáre sa orientujú na doliečovanie pacientov s vážnejšími psychickými poruchami, spravidla po ukončení ústavnej zdravotnej starostlivosti a s potrebou ďalšieho intenzívneho psychiatrického sledovania vrátane

psychofarmakologickej liečby, klinicko-psychologické stacionáre sú určené pre pacientov s menej závažnými psychickými poruchami, ktoré si vyžadujú intenzívnu psychologickú liečbu (napr. úzkostné a depresívne poruchy s výnimkou ťažkých porúch), pacientov s poruchami osobnosti, pacientov vyžadujúcich intenzívnu neuropsychologickú rehabilitáciu a pre pacientov so závažnými chronickými ochoreniami, vrátane psychiatrom indikovaných stabilizovaných chronických psychických porúch (pacientov so psychotickými poruchami alebo s bipolárnou poruchou). Klinicko-psychologický stacionár poskytuje služby časovo a programovo flexibilne rôznym skupinám pacientov s možnosťou individuálneho liečebného plánu pozostávajúceho z individuálnych a skupinových aktivít s vysokým dôrazom na psychoterapeutické intervencie s najvyššou mierou vedeckej a klinickej evidencie, a ďalších intervencií poskytovaných multidisciplinárnym tímom s cieľom komprehenzívnej a viacúčelovej (multitargetovanej) terapie a so zámerom navrátiť pacienta do bežného života a udržať jeho pracovno-sociálnu integráciu a samostatnosť v čo najvyššej možnej miere.

Pacient so psychickou poruchou môže byť do psychiatrického alebo psychologického stacionára prijatý nielen na odporúčanie ambulantného psychiatra alebo psychiatrického lôžkového zariadenia, ale aj na odporúčanie všeobecného lekára alebo klinického psychológa. Do klinicko-psychologického stacionára môže byť pacient prijatý aj na odporúčenie špecialistov liečiacich somatické ochorenia.

2.1.3. Centrum krízovej intervencie

Centrum krízovej intervencie poskytuje prvokontaktnú nestigmatizujúcu a bezbariérovú zdravotnú starostlivosť zameranú na poskytnutie krízovej intervencie a psychologickú podporu. Klientmi sú ľudia, ktorí sa ocitli v kríze, napr. po úmrtí partnera, pri vystavení sa traumatickej udalosti, pri strate zamestnania, bývania či inej závažnej udalosti, ale aj pri akútnom zhoršení psychického stavu či rozvoji príznakov psychického ochorenia, vyhorení alebo suicidálnej tendencie. Cieľom starostlivosti v centre je stabilizácia aktuálne vzniknutej krízovej situácie u klienta / pacienta a posilnenie jeho individuálnej kompetencie na hľadanie jej riešenia. Za týmto účelom sa používajú rôzne techniky krízovej intervencie, individuálna a skupinová psychoterapia, relaxačné techniky, prípadne doplnkovo aj psychofarmakoterapia. V tomto kontexte je centrum schopné poskytnúť psychologické aj psychiatrické vyšetrenie s odporúčaním ďalšej liečby, rovnako tak aj rôznu sociálnu intervenciu prostredníctvom sociálneho pracovníka. Centrá majú byť multidisciplinárne zastúpené a okrem psychológov, psychiatra a stredného zdravotného personálu, by tu mal pracovať aj sociálny pracovník a peer-konzultant, prípadne ďalší odborníci na duševné zdravie. Všetci by mali mať absolvovaný odborný výcvik v krízovej intervencii.

Centrum krízovej intervencie by malo byť schopné poskytnúť aj terénnu intervenciu v prípade, že klient z rôznych dôvodov nemôže vyhľadať odbornú pomoc sám. Taktiež má byť schopné kooperovať pri spoločných výjazdoch so záchrannými zložkami pri závažných dopravných nehodách, živelných katastrofách, alebo pri iných hromadných nešťastiach. Klinický psychológ má v takomto centre nezastupiteľnú úlohu, nakoľko vo svojej odbornosti prepája psychologické, psychopatologické a psychoterapeutické poznanie. Môže tak v centre

mať kľúčovú rolu tím lídra alebo prípadového (case) manažéra, ktorý pri konkrétnom klientovi posudzuje jeho stav, identifikuje jeho potreby, nastavuje individuálny plán, koordinuje multidisciplinárne služby podpory a sprevádza ho k úspešnému zvládnutiu krízy.

2.1.4. Zariadenia komunitnej psychiatrickej zdravotnej starostlivosti

Klinický psychológ pôsobí ako obligatórny člen multidisciplinárneho tímu v zariadeniach komunitnej psychiatrickej starostlivosti, do ktorých môže byť odoslaný pacient so závažnejšou psychickou poruchou na základe odporúčania ambulantného psychiatra, ústavného psychiatrického zariadenia, miestneho úradu alebo aj na žiadosť príbuzných. Väčšinou je odporúčané zariadenie indikované pre tých pacientov, ktorí sú málo spolupracujúci alebo sú nespôsobujúci, alebo ktorých sociálne možnosti v domácom prostredí sú neznáme, alebo ktorých sociálna situácia je nepriaznivá, a vyžadujú vysokoindividualizovanú komplexnú starostlivosť, vrátane starostlivosti klinického psychológa.

2.2. Ústavná zdravotná starostlivosť

V rámci ústavnej zdravotnej starostlivosti klinickí psychológovia pôsobia ako špecializovaní zdravotnícki pracovníci, ktorí svoju činnosť vykonávajú ako:

1. samostatne pôsobiaci klinický psychológ, ktorý poskytuje konziliárne, konzultačné alebo terapeutické služby v rámci v rámci ústavného zdravotníckeho zariadenia (napr. všeobecnej nemocnice, špecializovanej nemocnice, hospica, kúpeľov, liečebne a i.),
2. člen odborného tímu konkrétneho oddelenia, kliniky alebo iných pracovísk ústavnej zdravotnej starostlivosti v rozličných špecializačných odboroch,
3. zdravotnícki pracovníci na špecializovaných oddeleniach klinickej psychológie zriadených v ústavných zdravotníckych zariadeniach (napr. všeobecných a špecializovaných nemocniciach, liečebniach a i.)

Samostatné špecializované oddelenie klinickej psychológie odborne garantuje a vedie klinický psychológ so súvislou odbornou praxou najmenej 10 rokov. Ak je pracovisko klinickej psychológie súčasťou iného medicínskeho oddelenia/kliniky, podlieha vedeniu prednostu alebo primára oddelenia/kliniky.

Klinickí psychológovia v rámci ústavnej starostlivosti poskytujú zdravotnú starostlivosť nielen na psychiatrických oddeleniach/klinikách, kde je primárna starostlivosť o duševné zdravie, ale v rámci bio-psycho-sociálneho modelu zdravia a choroby poskytujú svoje služby aj na ostatných somatických oddeleniach. Klinický psychológ zodpovedá za psychologickú starostlivosť o pacienta, podobne ako lekár zodpovedá za biologický aspekt liečby. V súčasnosti už nie je možné akceptovať, že fyzické zdravie je čisto biologicky determinované. Psychologické faktory sa významne podieľajú na vzniku mnohých somatických ochorení a zásadne ovplyvňujú aj proces uzdravenia. Toto poznanie sa odzrkadľuje v rozvoji

psychosomatickej a behaviorálnej medicíny, kde klinickí psychológovia nachádzajú svoje uplatnenie a stávajú sú pevnou súčasťou multidisciplinárnych zdravotníckych tímov. V rámci ústavnej zdravotnej starostlivosti sa preto má psychologická starostlivosť poskytovať univerzálne na všetkých nemocničných lôžkach, a to na základe princípu prítomnosti alebo dostupnosti klinického psychológa. Prítomný psychológ pracuje priamo na danom nemocničnom oddelení alebo klinike ako člen odborného zdravotníckeho tímu, a to najmä vo vybraných špecializačných odboroch, kde by bola len konziliárna starostlivosť nepostačujúca. Ostatné lôžka by mali byť pokryté dostupnosťou psychológa v rámci konziliárnej spolupráce na vyžiadanie ošetrojúceho lekára. V zariadeniach ústavnej zdravotnej starostlivosti, ktoré sú vyššieho typu a zabezpečujú zdravotnú starostlivosť širokej populácii, je vhodnejšie vytváranie špecializovaných oddelení klinickej psychológie, ktoré zabezpečuje špecializovanú konziliárnu, diagnostickú, terapeutickú aj preventívnu zdravotnú starostlivosť pre celé zdravotnícke zariadenie.

2.2.1. Špecializačné odbory, kde je nevyhnutná alebo odporúčaná prítomnosť klinického psychológa na lôžkových oddeleniach

Zaužívaná prax na Slovensku ukazuje, podobne ako v iných krajinách, že v rámci ústavnej starostlivosti je prítomnosť klinických psychológov nenahraditeľná, a preto tu pôsobia ako pevná, samozrejímavá a stabilná súčasť odborného zdravotníckeho tímu. V rámci nemocničných oddelení alebo klinik psychológovia zastrešujú diagnostickú, terapeutickú a preventívnu psychologickú činnosť.

Špecializačné odbory, pri ktorých je obzvlášť dôležité, aby klinický psychológ pôsobil priamo na danom oddelení ako súčasť multidisciplinárneho tímu starajúceho sa o pacienta sú

- **psychiatria** (vrátane detskej psychiatrie, gerontopsychiatrie, neuropsychiatrie, adiktologickej liečby a špecializovaných psychosomatických oddelení),
- **pediatrické odbory** (pediatria, detská chirurgia, kardiológia a interná medicína, transplantologický úsek, neonatológia a iné medicínske odbory podľa potreby),
- **neuroológia** (vrátane pediatrickej neurologie) **a neurochirurgia**,
- **paliatívna a hospicová starostlivosť**,
- **onkológia** (vrátane detskej onkológie a paliatívnej starostlivosti),
- **gynekológia a pôrodnictvo** (vrátane segmentu reprodukčnej medicíny a neonatológie),
- **geriatria**,
- odbory **internej medicíny** (vrátane kardiológie, gastroenterológie, pneumológie a iných medicínskych odborov podľa potreby),
- **chirurgia a traumatológia**,
- **transplantológia**,
- liečebná **rehabilitácia** (vrátane fyziatrie a balneológie).

2.2.2. Náplň práce psychológa na jednotlivých oddeleniach/klinikách

a) **Psychiatria**

Klinický psychológ na psychiatrickom oddelení alebo klinike vykonáva nasledovné špecifické pracovné aktivity:

- komplexná klinická psychodiagnostika, klinická psychodiagnostika v rámci diferencálnej diagnostiky psychických porúch vrátane neuropsychologických špecifik a vyšetrení suicidálneho rizika,
- individuálna a skupinová bazálna (podporná) psychoterapia,
- certifikované pracovné činnosti (podľa dosiahnutého vzdelania): skupinové a individuálne špecifické intervencie pre podporu duševného zdravia pacientov s duševnou poruchou, komplexná psychoterapia,
- krízová intervencia pri zhoršení psychického stavu pacienta,
- psychoedukácia zameraná na jednotlivé okruhy psychických porúch, najmä z okruhu psychóz, závislostí, afektívnych porúch, porúch príjmu potravy, hraničných porúch osobností a psychogénnych neepileptických záchvatov,
- kognitívna rehabilitácia,
- prevencia relapsov a podpora dodržiavania zásad psychohygieny,
- prevencia a podpora psychického zdravia zdravotníckych pracovníkov,
- vzdelávacia činnosť v rámci praktickej výuky študentov psychológie alebo špecializačného štúdia klinickej psychológie a príbuzných odborov.

b) **Detská psychiatria**

Okrem vyššie uvedených činností práca klinického psychológa na oddelení detskej psychiatrie zahŕňa špecifiká práce s detským a adolescentným pacientom s ohľadom na znalosti vývinovej psychológie, najmä

- detskú klinickú psychodiagnostiku s využitím psychologických testov a metód vhodných pre deti a adolescentov,
- bazálnu psychoterapiu prispôbenú konkrétnemu detskému veku pacienta,
- komunikáciu s rodičmi/opatrovateľmi, prípadne s inými blízkymi osobami pacienta a ich edukáciu a aktívne zapojenie do terapeutického procesu.

c) **Pediatria**

Klinický psychológ na pediatrických oddeleniach vykonáva nasledovné činnosti:

- detská klinická psychodiagnostika a psychodiagnostika adolescentov vrátane diagnostiky vývinových porúch, v prípade potreby aj vyšetrenie pri podozrení na fyzické alebo emočné týranie a zanedbávanie (CAN syndróm) alebo sexuálne zneužívanie,
- vyšetrovanie psychogénnych faktorov somatických porúch,
- vstupný klinický rozhovor s rodičom, mapovanie psychologických potrieb pacienta a rodiča,
- poskytovanie psychologickéj intervencie pri spracovaní, prijatí a zvládnutí situácie chorého dieťaťa a začlenení rodiča do zdravotnej starostlivosti,
- komunikácia s detským pacientom zrozumiteľnou terminológiou o poskytovanej zdravotnej starostlivosti a príprava na to, čo sa bude pri nej diať,

- rozhovor pri lôžku s cieľom preskúmať a podporiť individuálne zdroje a copingové mechanizmy detského pacienta,
- psychoterapia s ohľadom na detský vek, krízová intervencia pri separačnej úzkosti, hrová terapia a psychologická podpora dieťaťa pri náročných zdravotných zákrokoch, techniky zamerané na stabilizáciu a redukciu úzkosti pred a po zákrokoch,
- komunikácia a edukácia smerom k rodičom/opatrovateľom o potrebách zdravého psychosociálneho vývinu dieťaťa, výchovných intervenciách a odporúčaní na podporu psychického zdravia pre obdobie rekonvalescencie.

d) **Neurológia (vrátane detskej neurológie)**

Klinický psychológ na neurologických oddeleniach vykonáva nasledovné činnosti:

- psychodiagnostická činnosť dospelých, detí a adolescentov vrátane komplexnej neuropsychologickej diagnostiky pacientov s neurologickým ochorením zo spektra neurodegeneratívnych, vaskulárnych, zápalových (autoimunitných, neuroinfekcií), záchvatových (epilepsie) ochorení, pri traumatickom poškodení CNS, funkčných neurologických ochoreniach,
- psychodiagnostická činnosť dospelých, detí a adolescentov pri neuropsychiatrických ochoreniach,
- psychodiagnostické vyšetrenie zamerané na hodnotenie aktuálneho psychického stavu a afektivity, efektu realizovaného liečebného postupu, zachytenia progresie ochorenia v čase,
- psychodiagnostika neurovývinových porúch,
- zhodnotenie psychického stavu pacientov pred indikáciou na neurochirurgický zákrok, napr. metódu hlbokoj mozgovej stimulácie a hodnotenie jej efektu po realizácii,
- diferenciálno-diagnostické vyšetrenie neurodegeneratívnych ochorení,
- zhodnotenie funkčného stavu a sebestačnosti pacientov, napr. pri neurodegeneratívnych ochoreniach, traumatickom poškodení CNS, CMP,
- psychodiagnostika vývinovej funkčnosti v raných štádiách vývinu (dieťaťa),
- psychoedukácia pacientov a ich príbuzných,
- psychoterapeutické vedenie pacientov s neurologickými ochoreniami, ako aj ich rodinných príslušníkov alebo opatrovníkov,
- základná neuropsychologická rehabilitácia a kognitívna stimulácia pacientov s neurologickými ochoreniami,
- psychologická rehabilitácia pomocou prístrojových metód.

e) **Onkológia (vrátane detskej onkológie)**

Špecifiká práce klinického psychológa na onkológii a detskej onkológii, vrátane transplantáčnej jednotky a sprevádzania pacientov v paliatívnej starostlivosti a rodín po strate dieťaťa ako aj blízkeho dospelého sú najmä

- úzka multidisciplinárna spolupráca s lekármi, zdravotníckym personálom, špeciálnymi pedagógmi a sociálnym pracovníkom pri spoločnom vedení terapie

pacienta, účasť na vizitách a pri závažných rozhovoroch s pacientom a s jeho rodinou,

- krízová intervencia vo fáze zistenia diagnózy, progresie, resp. recidívy nádorového ochorenia,
- psychoprofylaktické aktivity pri invazívnych zdravotníckych výkonoch, psychoterapeutická práca s úzkosťou a traumou zo zdravotníckych výkonov,
- psychodiagnostická činnosť (sledovanie psychomotorického vývinu detí a kognitívneho profilu pri relevantných nádoroch a pri leukémii),
- sprevádzanie dieťaťa aj jeho rodičov, prípadne dospelého pacienta a jeho blízkych, chronickou fázou liečby vrátane transplantáčného programu, podpora aktívneho zvládania záťaže a adaptácie - využívanie bazálnej psychoterapie, arteterapie, muzikoterapie a rôznych foriem individuálnej a skupinovej psychoterapie,
- dlhodobé ambulantné sledovanie vyliečených pacientov (u detí do veku 18 až 21 rokov; aj dospelých pacientov), psychosociálne intervencie a psychoterapia zameraná na následky liečby,
- psychologická podpora pacienta a jeho rodiny počas paliatívnej starostlivosti v terminálnom štádiu ochorenia, sprevádzanie blízkych príbuzných po strate dieťaťa alebo dospelého pacienta formou skupinových stretnutí,
- psychoedukácia a psychologická podpora zdravotníkov a členov multiprofesionálneho tímu,
- vzdelávacia činnosť v rámci výuky medikov a psychológov, a to najmä v komunikačných postupoch a v prístupe k pacientovi a jeho rodine

f) Paliatívna starostlivosť a hospic

Klinický psychológ v hospici a v rámci paliatívnej starostlivosti vykonáva nasledovné činnosti:

- aktívne zisťuje psychologické potreby pacienta a spolupodieľa sa na hľadaní možností zabezpečenia ich saturácie,
- v spolupráci s lekárom vysvetľuje podstatu paliatívnej liečby a spolupodieľa sa na oznamovaní zhoršenia alebo iných výrazných zmien z hľadiska zdravotného stavu,
- aktívne sprevádza a poskytuje psychologickú podporu počas jednotlivých fáz zmierovania sa so zhoršovaním zdravotného stavu a so smrťou,
- krízová intervencia v čase výrazných zmien a strát,
- individuálna psychoterapia zameraná na odpustenie, zvládanie viny, vyrovnanie sa so smrťou, zmysel života, utrpenie, rodinné nezhody, demoralizačný syndróm a p.,
- pomoc pri zvládaní bolesti a iných nežiaducich symptómov psychologickými metódami,
- klinicko-psychologické vyšetrenie osobnosti so zreteľom na mechanizmy zvládania, na zistenie organického poškodenia CNS, úrovne kognitívnych schopností, neurokognitívneho deficitu, mieryepresie alebo anxiety,

- konzultácie s ošetrojúcim lekárom pri nastavení psychofarmakoterapie a liečby bolesti,
- párová a skupinová intervencia (pacient a rodina) najmä v súvislosti so vzájomným odpustením a zmierením sa s infaustnou prognózou,
- poskytovanie psychologickéj podpory pacientovi a jeho rodine počas paliatívnej starostlivosti a v terminálnom štádiu ochorenia,
- spolupráca pri kanisterapii a ďalších podporných terapeutických technikách,
- poskytovanie psychologickéj starostlivosti v domácom alebo inom prirodzenom prostredí pacienta, v prípade, že sa v rámci hospicu realizuje aj domáca starostlivosť,
- edukácia príbuzných a blízkych osôb o psychickom prežívaní a jednotlivých špecifikách progresie ochorenia, ako aj ohľadom zvládania náročnej situácie,
- krízová intervencia, prípadne psychoterapia pre príbuzných a blízke osoby, hlavne pre rodičov zomrelých detí, pre deti zomrelých rodičov, prípadne manželov/manželky alebo partnerov/ky,
- individuálne a skupinové smútkové poradenstvo,
- edukácia členov interdisciplinárneho tímu v oblasti komunikácie s pacientom a jeho príbuznými alebo blízkymi,
- psychoterapeutické intervencie na prevenciu syndrómu vyhorenia a zvládanie záťaže u členov zdravotníckeho tímu,
- nábor dobrovoľníkov, organizovanie vstupných pohovorov, edukácia a vedenie dobrovoľníkov pre prácu najmä s detskými onkologickými pacientami,
- osvetová činnosť o problematike hospicovej starostlivosti, konferencie, prednášky, odborné a vedecké publikácie.

g) **Geriatría**

V oblasti geriatrickej klinickej psychológie napomáha adjustácii procesu biologického, psychického a sociálneho starnutia, pričom je potrebné mať na zreteli aj fakt, že každý človek starne odlišným tempom a odlišným spôsobom.

- Cieľom intervencie psychológa je napomáhať zlepšeniu kvality života vo vyššom veku, optimalizovať komunikáciu so zdravotníkmi, rodinnými príslušníkmi a sociálnym prostredím v podmienkach vekových zmien.
- Gerontopsychológia hodnotí širokú rôznorodosť medzi staršími dospelými osobami, podieľa sa na riešení komplexných etických problémov, ktoré môžu vzniknúť v geriatrickej praxi a poukazuje na dôležitosť interdisciplinárnych modelov starostlivosti.
- V rámci diagnostických postupov sa zameriava na zisťovanie miery vekových, resp. degeneratívnych zmien kognitívnych funkcií, afektivity, osobnosti v rôznych súvislostiach zdravia a choroby, napomáha prevencii a liečbe duševných porúch vo vyššom veku.
- Gerontopsychológia sa zaoberá mnohými bio-psycho-sociálnymi problémami, s ktorými sa stretávajú starší dospelí a ich rodiny zahŕňajúc psychické poruchy, ako je napr. depresia a úzkosť, demencie a s tým súvisiace zmeny správania/životného štýlu, zmeny v rozhodovaní alebo v každodenných životných schopnostiach, zvládanie a manažment chronických ochorení, behaviorálne aspekty zdravotných problémov

(napr. nespavosť, bolesť), smútok a straty, námaha súvisiacu so starostlivosťou o rodinu, adaptácia na stres súvisiaci so starnutím (vrátane manželského/partnerského/rodinného konfliktu, zmeny rolí) a starostlivosť na konci života.

h) Pôrodníctvo a gynekológia

Klinický psychológ v pôrodníctve a na gynekologicko-pôrodníckom oddelení vykonáva nasledovné činnosti:

- psychologická starostlivosť o psychicky alterované pacientky vrátane psychosomatických a somato-psychických porúch,
- krízová intervencia a psychologická podpora pacientok v situáciách rodovo-podmieneného a intímneho partnerského násillia,
- podpora multidisciplinárneho tímu a správneho klinického manažmentu situácií rodovo podmieneného násillia vrátane klinického manažmentu znásillnenia s ohľadom na potreby pacientky s cieľom zabrániť iatrogenizácii a ohrozeniu jej bezpečnosti,
- psychoedukácia a psychologická podpora žien, prípadne ich partnerov alebo iných blízkych osôb v rámci psychoprophylaktickej prípravy na pôrod a v prípade potreby počas priebehu pôrodu v rámci prevencie popôrodných psychických porúch,
- krízová intervencia a podporná psychoterapia po traumatickom priebehu pôrodu, po pôrode rizikového novorodenca, po perinatálnom úmrtí, resp. po intrauterínnom odumretí plodu, po spontánnom potrate ap.,
- krízová intervencia a podporná psychoterapia po umelom prerušení tehotenstva,
- psychologické intervencie po oznámení nepriaznivej diagnózy,
- psychologické intervencie pred náročným operačným výkonom,
- psychologické intervencie u žien v perimenopauze a v postmenopauze,
- poskytovanie psychologickéj podpory a psychoterapie v rámci reprodukčnej medicíny (napr. liečba infertility, asistovaná reprodukcia a ich psychologické konkvencie),
- psychoterapeutická liečba funkčných sexuálnych porúch u žien, sexuologické poradenstvo (aj párové), riešenie psychologických aspektov gynekologických sexuologických problémov,
- psychoedukácia pacientok ohľadom tém súvisiacich s gynekológiou a pôrodníctvom,
- klinická psychodiagnostika pre diagnostické účely pracoviska,
- psychologická starostlivosť o zdravotnícky personál,
- vedecko-výskumná, pedagogická, edukačná a publikačná činnosť

i) Neonatológia

- klinicko-psychologické vyšetrenie psychomotorického vývinu detí raného veku v ambulantnej neonatologickej starostlivosti

- poradenská práca pre rodičov a edukovanie o včasnej intervencii a potrebnej vývinovej stimulácii a návrhy terapeutickkej starostlivosti najmä o predčasne narodené deti, o deti s rizikovým vývinom a s vývinovými ťažkosťami;
- krízová intervencia a podpora rodičov novorodencov na lôžkovom oddelení,
- spolupráca pri výskumných štúdiách v oblasti monitorovania vývinu a skríningu vývinových ťažkostí.

j) **Kardiológia**

Klinický psychológ na špecializovaných kardiologických pracoviskách vykonáva nasledovné činnosti:

- klinická psychodiagnostika zameraná na prípadnú prítomnosť depresívnych a úzkostných porúch s následnou psychologicko intervenciou, alebo odporúčaním pre dlhodobejšiu psychoterapiu,
- psychoedukácia s dôrazom na rizikové faktory kardiovaskulárnych ochorení (fajčenie, užívanie návykových látok, stravovacie návyky, spánkový režim, pohybové aktivity, voľnočasové aktivity, práca so stresom ap.),
- psychologická príprava na intervenčné a operačné výkony, ktorej predchádza orientačné psychologické vyšetrenie psychického stavu a event. depresívnej alebo anxiózneho symptomatickej v súvislosti s operačným výkonom, predikcia kompliance, kooperability a adaptability pacienta po výkone,
- relaxačné techniky a ich nácvik,
- v rámci Oddelenia zlyhávania a transplantácie klinický psychológ realizuje orientačné psychologické vyšetrenie pacienta pred transplantáciou, prípadne inou operáciou (napr. mechanická podpora srdca) zamerané na zhodnotenie psychického stavu, kompliance a kooperability v súvislosti s plánovanou transplantáciou, a následnou nutnosťou dodržiavania liečby a odporúčaní, podľa potreby realizuje psychologické intervencie pri lôžku pacienta pred a po výkone a p.
- klinický psychológ spolupracuje pri výbere zamestnancov,
- v prípade potreby a záujmu poskytuje psychologické poradenstvo pre zamestnancov.

k) **Pneumológia**

Klinický psychológ na pneumologických oddeleniach vykonáva nasledovné činnosti:

- skrínung zvládania psychickej záťaže u nových onkologických pacientov, s ohľadom na ich aktuálny zdravotný stav,
- podporné psychoterapeutické sprevádzanie pacientov s cystickou fibrózou alebo s onkologickým ochorením, spracovávanie obáv zo smrti v prípade pokročilých fáz ochorenia alebo v prípade, že sa tieto obavy vyskytnú, sprevádzanie rodinných príslušníkov a blízke osoby v procese smútenia po strate blízkeho človeka,
- edukácia o psychosomatických súvislostiach ochorenia u pacientov s astmou a s inými chronickými pneumologickými ochoreniami,

- klinicko-psychodiagnostické vyšetrenie na posúdenie psychického stavu, kompliance a kooperability pacienta - kandidáta na transplantáciu pľúc,
- nácvik techník zvládania bolesti a relaxačných techník,
- redukcia úzkosti pred a po náročných zákrokoch.

l) **Traumatológia a úrazová chirurgia**

Klinický psychológ na traumatológii a úrazovej chirurgii vykonáva tieto činnosti:

- psychologická intervencia u pacientov po traumatických udalostiach, suicídálnych pokusoch, u dlhodobo hospitalizovaných pacientov po chirurgických komplikáciách a amputáciách,
- posúdenie, diagnostika a intervencia symptómov akútnej stresovej reakcie, prevencia posttraumatickej stresovej poruchy,
- edukácia pacientov o akútnej stresovej reakcii a posttraumatickej stresovej poruche, podpora a edukácia zvládacích a relaxačných techník, podpora vlastných zdrojov a zvládacích stratégií, získavanie náhľadu pacienta na svoj zdravotný stav,
- psychologická intervencia a zmierňovanie úzkosti pacientov čakajúcich na chirurgický výkon, psychologický manažment pacientov dlhodobo hospitalizovaných, prevencia nežiaducich následkov dlhodobej hospitalizácie, sociálna podpora,
- spolupráca s príbuznými a blízkymi osobami pacienta.

m) **Transplantológia**

Klinický psychológ sa na pracoviskách vykonávajúcich transplantáciu zvyčajne stretáva s pacientom, ktorý prichádza na výkon orgánovej transplantácie bezprostredne po tom, ako sa našiel vhodný darca alebo ide o plánovaný výkon transplantácie od vopred určeného darcu. Psychodiagnostické vyšetrenie a psychologickú intervenciu je potrebné vykonať pred prijatím na oddelenie vykonávajúce orgánové transplantácie. Psychologické vyšetrenie pred zaradením na čakaciu listinu do transplantačného programu vykonáva klinický psychológ.¹¹ Klinický psychológ na špecializovaných pracoviskách vykonávajúcich orgánové transplantácie vykonáva nasledovné činnosti:

- psychodiagnostické vyšetrenie v období pred transplantáciou zamerané na osobnostnú štruktúru, aktuálnu anxiétu, anxiózu ako črtu, D typ osobnosti, depresívnu symptomatiku, prítomnosť abúзов (alkohol, nikotín), organický psychosyndróm, sociálny status, záujmy, životný štýl, komunikačné schopnosti, sociálnu podporu, stratégie zvládania záťažových situácií, kompliance a adhérenciu k odporúčaniam lekárov),
- psychodiagnostické vyšetrenie opakovane v priebehu čakania na transplantáciu, následne v prvom mesiaci po transplantácii alebo podľa potreby kedykoľvek po transplantácii,

¹¹ Odborné usmernenie Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky, ktorým sa upravuje alokácia odobratých orgánov na transplantačné účely, algoritmus výberu príjemcu orgánu a zaraďovanie pacientov na čakaciu listinu na transplantácie publikované vo Vestníku MZ SR zo dňa 30. apríla 2010, Čiastka 7-11, Ročník 58.

- psychologické intervencie (individuálne aj skupinové) pred transplantáciou, v prípade potreby aj po transplantácii,
- psychoedukácia a komunikačná intervencia pre pacientov ako aj pre rodinných príslušníkov pred transplantáciou,
- v prípade potreby psychodiagnostické vyšetrenie, psychoedukácia a komunikačná intervencia pre darcov orgánov,
- individuálne a skupinové poradenstvo s pacientmi po transplantácii,
- v prípade potreby psychologická intervencia u príbuzných zomrelého darcu z aspektu ich (ne)súhlasu s darovaním orgánov,
- aktívna spolupráca s občianskymi neziskovými organizáciami pacientov po transplantácii.

Je vhodné, aby klinicko-psychologickú starostlivosť (vrátane psychodiagnostiky a psychologickéj liečby) poskytoval psychológ so špecializáciou v klinickej psychológii, a ktorému sú všetky okolnosti práce na pracovisku vykonávajúcom transplantácie známe.

2.2.3. Oddelenia klinickej psychológie všeobecných a špecializovaných nemocníc

Je žiadúce, aby ústavné zdravotnícke zariadenia, najmä tie zaradené do najvyšších úrovní z aspektu stratifikácie, disponovali špecializovanými oddeleniami klinickej psychológie. Tieto oddelenia poskytujú konziliárnu klinicko-psychologickú starostlivosť o hospitalizovaných pacientov najmä na oddeleniach, kde nie je prítomný klinický psychológ. Zabezpečujú tak dostupnosť psychologickéj starostlivosti v rámci ústavnej starostlivosti. Okrem hospitalizovaných pacientov toto oddelenie môže v rámci svojej ambulantnej časti zabezpečovať aj ambulantnú a konziliárnu klinicko-psychologickú starostlivosť v odbore klinická psychológia pre deti, adolescentov aj dospelých pred alebo po ukončení hospitalizácie. Takéto oddelenie nemá vlastnú lôžkovú časť, pretože poskytuje zdravotnú starostlivosť o hospitalizovaných pacientov rôznych oddelení. Oddelenie klinickej psychológie sa zaoberá najmä psychodiagnostikou, krízovou intervenciou, psychoterapiou, psychoedukáciou a sekundárnou prevenciou.

V rámci psychodiagnostickej činnosti oddelenie klinickej psychológie má kapacitu riešiť mnohé diferenciallyno-diagnostické problémy. Klinicko-psychologické vyšetrenie je nevyhnutné pri

- a) posúdení stavu psychických funkcií a ich prípadných zmien deterioračnými vplyvmi niektorých neurologických a procesuálnych ochorení, pri traumatickom a toxickom poškodení mozgu, a pri zhodnotení zmien v pracovnej schopnosti a sociálnej spôsobilosti,
- b) posúdení osobnosti pacienta, jej vývinu, úrovne, štruktúry, integrity a diferenciacie,
- c) diferenciacii prítomnosti, závažnosti a etiológie psychopatologických a psychosomatických symptómov

- d) odhaľovani, sledovani a terapeutickom ovplyvňovani neurovývinových porúch a vývinových porúch psychiky a správania najmä v ohrozených skupinách detí, napr. detí predčasne narodených, s rizikovým vývinom, s endokrinnými, metabolickými a inými vrodenými vývinovými poruchami a chybami,
- e) príprave na orgánovú transplantáciu, vrátane darcov, a ďalších situáciách.

V rámci liečebnej a psychoterapeutickej činnosti oddelenie poskytuje nácvik relaxačných techník, racionálnu a náhľadovú terapiu, krízovú intervenciu, systematické vedenie pacientov v akútnych stavoch i v prípade chronických psychických a behaviorálnych porúch. Poskytuje celkovú psychologickú podporu pacientom počas hospitalizácie, vrátane pacientov v paliatívnej starostlivosti. Psychoedukačnými skupinami takéto oddelenie prispieva k zvyšovaniu adherencie a kompliance pacientov k liečbe, a tým zvýšeniu jej efektívnosti vrátane prevencie rehospitalizácii. Tieto intervencie môžu prebiehať jednak formou osobných (individuálnych) stretnutí pacienta s klinickým psychológom, ale aj skupinovou formou - kedy sa viac pacientov, napr. s rovnakými ťažkosťami alebo s rovnakou diagnózou, stretáva so psychológom v pravidelných intervaloch. So súhlasom pacienta je možné prizvať alebo zaradiť do starostlivosti aj jeho rodinných príslušníkov.

Klinicko-psychologické oddelenie môže pôsobiť aj smerom k zdravotníckym pracovníkom, a to zabezpečením individuálnej konzultácie na vyžiadanie zdravotníka, napr. pri prežívaní nadmerného stresu, alebo aj kolektívnu formou v podobe prednášok a seminárov zameraných napr. na prevenciu vyhorenia alebo na zásady bezpečnej, empatickej a efektívnej komunikácie. V rámci konzultačných služieb sa môže podieľať na predchádzaní a zvládaní tzv. sekundárnej viktimizácie zdravotníckych pracovníkov po výskyte traumatických udalostí súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti (napr. úmrtie pacienta, perinatálne úmrtie novorodenca, infaustné zdravotné stavy u detí, starostlivosť o obeť zneužívania a násillia, triáž pacientov pri nedostatku personálneho alebo materiáľno-technického zabezpečenia). Oddelenie klinickej psychológie má pri dostatočnom personálnom zabezpečení, pozostávajúcom aj z fakultatívnych členov multidisciplinárneho tímu, napr. klinického logopéda, liečebného pedagóga, ergoterapeuta, sestry, a členov zabezpečujúcich prierezovú, napr. sociálnu, špeciáľno-pedagogickú a duchovnú starostlivosť, pri relatívne nízkych nákladoch na materiáľno-technické zabezpečenie potenciáľ výrazne skvalitniť poskytovanú zdravotnú starostlivosť a odľahčiť jej poskytovanie v somaticky orientovaných špecializačných odboroch v situáciách vyžadujúcich náročný komplexný a komprehenzívny prístup, a to nielen v plánovanej starostlivosti, ale aj v urgentnej medicíne. Toto oddelenie taktiež môže pôsobiť ako integrujúci prevádzkový útvar ústavného zdravotníckeho zariadenia smerom k sociáľnemu prostrediu pacienta a k zabezpečeniu koordinovanej starostlivosti v iných rezortoch, a tiež poskytovať behaviorálne a kultúrne vhlady vo vzťahu k poskytovaniu zdravotnej starostlivosti, čím sa môže jej poskytovanie výrazne zefektívniť.

Obligatórne personálne zabezpečenie oddelenia klinickej psychológie tvoria najmenej traja psychológovia. Vedúcim alebo primárom oddelenia klinickej psychológie je klinický psychológ s minimáľne 8-ročnou súvislou odbornou praxou, z toho so špecializáciou v odbore

klinická psychológia minimálne 5 rokov. Vhodné je aj vzdelanie v oblasti manažmentu a riadenia ľudí.

Oddelenie klinickej psychológie môže byť akreditovaným školiacim pracoviskom pre praktickú výuku študentov psychológie a pre ďalšie vzdelávanie psychológov v špecializačnom štúdiu klinickej psychológie. Môže zabezpečovať aj praktickú výuku pre študentov medicíny, ošetrovateľstva a frekventantom postgraduálneho štúdia v príbuzných odboroch.

Klinicko-psychologické oddelenia majú na starosti aj proces zaškolovania, mentoringu a supervízie pre psychológov v špecializačnej príprave pracujúcich na iných oddeleniach nemocnice. V spolupráci s personálnym oddelením sa taktiež podieľa na výberových procesoch nových psychológov v zariadení ústavnej zdravotnej starostlivosti.

V spolupráci s tímami ďalších odborných pracovníkov zdravotníckeho zariadenia sa tím oddelenia klinickej psychológie podieľa aj na vedecko-výskumnej činnosti pri riešení výskumných problémov súvisiacich so zdravotnou starostlivosťou.

2.2.4. Samostatne pôsobiaci klinický psychológ, ktorý v rámci ústavného zariadenia poskytuje konziliárne a konzultačné služby

Zariadenia ústavnej starostlivosti kategorizované v nižších úrovniach podľa stratifikácie, ktoré nemajú špecializované klinicko-psychologické oddelenie, majú zabezpečenú dostupnosť psychologickú starostlivosť formou samostatne pôsobiacich klinických psychológov v rámci daného ústavného zdravotníckeho zariadenia, ktorí poskytujú konziliárnu ako aj ambulatnú starostlivosť v podobnom rozsahu ako oddelenia klinickej psychológie, len v menšej miere.

Ambulancie klinickej psychológie, ak sú zriadené v rámci ústavného zdravotníckeho zariadenia, nie sú súčasťou minimálnej siete.

2.2.5. Samostatne pôsobiaci klinický psychológ, ktorý poskytuje konziliárne, konzultačné alebo terapeutické služby v rámci zariadenia kúpeľnej zdravotnej starostlivosti

Klinický psychológ v rámci zariadení kúpeľnej starostlivosti vykonáva individuálne aj skupinové odborné a špecializované činnosti v závislosti od zamerania jednotlivých zariadení (zdravotných indikácií pacientov pre kúpeľnú liečbu), medzi ktoré patria najmä

- diagnostická a diferenciálno-diagnostická činnosť so zameraním na spresnenie cieľov rehabilitácie,

- diagnostika symptómov akútnej stresovej reakcie, prevencia posttraumatickej stresovej poruchy v kontexte adaptácie na ochorenie, resp. zmenu životného štýlu v súvislosti s poruchou alebo ochorením,
- psychologické intervencie u pacientov po traumatických udalostiach a u dlhodobo hospitalizovaných pacientov v kontexte dôsledkov primárnych ochorení a zdravotných komplikácií, osobných, pracovných či interpersonálnych obmedzení, a reaktívnej úzkostnej a depresívnej symptomatiky,
- edukačná činnosť pre pacientov v súvislosti so získavaním náhľadu na svoj zdravotný stav, osvojovaním techník zvládania a relaxačných techník, budovaním nových stratégií a zdrojov zvládania,
- spolupráca s príbuznými a blízkymi osobami pacienta,
- výskumná činnosť.

3. Vzťah klinickej psychológie k ostatným medicínskym odborom a ďalším rezortom – spolupráca

Klinická psychológia ako špecializačný odbor okrem využívania vlastných špecifických poznatkov a skúseností úzko spolupracuje s ďalšími medicínskymi odbormi a využíva vedecké poznatky prírodných a humanitných vied. Spolupráca s inými špecialistami v zdravotnej starostlivosti sa orientuje na riešenie diagnostických, terapeutických a preventívnych úloh najmä v špecializačných odboroch psychiatria, neurológia, pediatria, vnútorné lekárstvo, gynekológia a pôrodníctvo a onkológia. Klinický psychológ spolupracuje aj s ďalšími špecializačnými odbormi (napr. traumatológia, dermatovenerológia, geriatria, liečebná rehabilitácia, infektológia a i.), ktorých okruh sa s pokračujúcim trendom komprehenzívnej starostlivosti poskytovanej multidisciplinárnymi tímami rozširuje, a vzájomná odborná spolupráca má tendenciu posúvať sa od multidisciplinárnej k transdisciplinárnej.

Pri poskytovaní prierezovej starostlivosti sa klinická psychológia orientuje nielen na klinickú efektivitu, ale aj na integráciu zdravotných, osobnostných a sociálnych aspektov v živote jednotlivca, a v prípade potreby úzko spolupracuje so školskými alebo sociálnymi zariadeniami a pracovníkmi.

4. Odborno-metodické vedenie starostlivosti v odbore klinická psychológia

Odbor klinickej psychológie organizačne riadi a metodicky vedie Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky (ďalej len „MZ SR“) v spolupráci s hlavným odborníkom a krajskými odborníkmi MZ SR pre psychológiu. Hlavný odborník pre psychológiu spolupracuje s ďalšími hlavnými odborníkmi, najmä hlavnými odborníkmi pre psychiatriu, detskú psychiatriu, medicínu závislostí, sexuológiu, liečebnú pedagogiku a klinickú logopédiu.

Hlavný odborník MZ SR pre psychológiu, stavovská organizácia a odborné spoločnosti pre klinickú psychológiu sú prizývaní a zúčastňujú sa na tvorbe legislatívnych návrhov a zmien.

Aktívne spolupracujú aj v ďalších oblastiach rozhodujúcich pre organizáciu a zabezpečenie psychologickéj činnosti v rezorte zdravotníctva. Zástupcovia klinických psychológov spolupracujú s MZ SR v Katalogizačnej komisii, Kategorizačnej komisii a Akreditačnej komisii MZ SR. Spolupracujú s Oddelením štandardných klinických postupov a aktívne sa podieľajú na tvorbe štandardných diagnostických a terapeutických klinických postupov, štandardných postupov pre výkon prevencie, odborných usmernení a ich zavedení do medicínskej praxe.

5. Povinné hlásenia a spracovanie štatistických dát

Klinický psychológ a príslušná stavovská organizácia spolupracujú pri spracovaní štatistických dát a ich hlásení s Národným centrom zdravotníckych informácií, so Štatistickým úradom Slovenskej republiky a s iným legislatívne stanoveným subjektom.

6. Dispenzarizácia

Klinický psychológ nemá vlastný dispenzár, ale poskytuje starostlivosť aj pre pacientov dispenzarizovaných u iných odborníkov (napr. v poradniach pre deti s rizikovým vývinom, endokrinologických a metabolických poradní, pacienti po transplantáciách, onkologickí pacienti v remisii a pod.) na odporúčanie lekára, ktorý vedie pacienta v dispenzári.

7. Rozvoj starostlivosti v odbore klinická psychológia

7.1. Trendy vývoja starostlivosti v odbore klinická psychológia v nasledujúcich 5 - 10 rokoch

Vývoj starostlivosti v odbore klinická psychológia sa v nasledujúcom období bude odvíjať od reformy duševného zdravia v Slovenskej republike v súlade s Národným programom duševného zdravia a Plánom obnovy a odolnosti, ako aj medzinárodnými trendmi v starostlivosti o duševné zdravie, ktorým dominuje orientácia na efektívne a bezpečné postupy na dôkazoch založenej medicíny, behaviorálne a kultúrne vhlady aplikované do poskytovania zdravotnej starostlivosti (globálna stratégia WHO a nový komprehenzívny prístup k zdraviu Európskej komisie vo všetkých politikách) s cieľom rozpoznať mnohostranné rizikové faktory duševného zdravia. Tento prístup je prvým a dôležitým krokom na zrovnoprávnenie duševného zdravia s telesným zdravím a na zabezpečenie nového, medzisektorového prístupu k otázkam duševného zdravia, m v rámci ktorého Európska K komisia (EK) bude prostredníctvom 20 hlavných iniciatív podporovať členské štáty, aby ľudia a ich duševné zdravie boli na prvom mieste. Už predtým, ako vypukla pandémia COVID-19, sa problémy s duševným zdravím týkali každého šiesteho človeka v EÚ, pričom táto situácia sa ešte zhoršila v dôsledku bezprecedentných kríz, ktoré sme zažili v posledných rokoch. Náklady na nečinnosť sú značné, a podľa EK Európskej komisie dosahujú 600 miliárd EUR ročne. Tento komplexný prístup sa zaoberá duševným

zdravím. V súlade s týmto prístupom sa konkrétne opatrenia budú týkať širokej oblasti politik na pozadí významných technologických, environmentálnych a spoločenských zmien, ktoré ovplyvňujú schopnosť ľudí vyrovnávať sa so svojou stále sa meniacou životnou situáciou. Činnosť EÚ v oblasti duševného zdravia sa zameria na tri hlavné zásady: primeranú a účinnú prevenciu, prístup ku kvalitnej a cenovo dostupnej duševnej zdravotnej starostlivosti a liečbe a na opätovné začlenenie osôb (pacientov) do spoločnosti po vyliečení.

Trendom je čo najskoršie zachytenie a poskytnutie včasnej intervencie osobám so psychickými problémami a odstraňovanie prekážok vo využívaní príslušných služieb. Pri somatických ochoreniach je trend skorého zachytávania ľudí, u ktorých je somatické ochorenie komplikované psychickým poruchou ochorením alebo behaviorálnymi faktormi. Prevencia sa zameriava na záchyt osôb náchylných na psychické poruchy alebo somatické ochorenia a zvyšovanie ich odolnosti. Komplexná medicínska starostlivosť sa orientuje viac na využívanie psychologických postupov ako na menej účinné a vedľajšími účinkami sa vyznačujúce farmakoterapeutické postupy. Pri prevencii nadmernej farmakoterapie je potrebné, aby sa pohľad verejnosti na liečbu väčšiny psychických duševných porúch zmenil, a aby došlo k podstatne väčšiemu prebratiu zodpovednosti populácie za svoje zdravie, za svoj zdravý životný štýl, a aby ľudia začali využívať významné zlepšenia a zefektívnenia psychologických liečebných postupov. K tomu je potrebné dostatočné personálne zabezpečenie a vedenie edukačných kampaní so zvýraznením preventívnych psychologických postupov. Klinická psychológia môže svojím optimistickým pohľadom na účinnosť psychologických preventívnych a terapeutických postupov podložených evidenciou tiež výrazne prispieť k destigmatizácii psychických porúch ochorení ako jedného z výrazných negatívnych faktorov v ich terapii psychických ochorení.

Trendom je podstatne širšie zapojenie psychológov do multidisciplinárnych tímov, ktoré sa budú vytvárať v rámci komplexnej starostlivosti v oblasti všeobecnej primárnej aj špecializovanej zdravotnej starostlivosti. Potreba špecializovanej starostlivosti sa na jednotlivé oblasti a potreba zapájania odborníkov do liečby aj iných odborníkov, ktorí budú psychológa dopĺňať, by mala viesť k sieťovaniu poskytovateľov zdravotnej starostlivosti s možnosťou rýchlej konzultácie a integráciou komprehenzívnej starostlivosti, ktorá má zahŕňať aj oblasti z iných rezortov, najmä sociálnej práce a špeciálnej pedagogiky.

Očakáva sa rýchly pokrok v kognitívnych neurovedách a klinickí psychológovia by mali byť súčasťou vedecko-výskumných tímov v rámci výskumu a mali by sa orientovať na podstatne prenos nových vedeckých poznatkov do praxe. V klinickej psychodiagnostike predpokladáme výraznejšie využívanie umelej inteligencie v rámci optimalizácie výberu metód a ich spracovania, a väčšie uplatňovanie transdiagnostického, transteoretického a na problém zameraného prístupu k prepájaniu výstupov multimetódového psychologického hodnotenia so psychologickými intervenciami, ktoré umožňujú cími čo najskoršiu a cieleňú intervenciu aj v prípadoch predklinických štádií psychických porúch alebo v rámci dlhodobého diferenciálnoe-diagnostického sledovania (napr. pri neurovývinových poruchách). Klinický psychológ bude pri klinickej psychoterapii potrebovať široké poznatky, a pri ich uplatňovaní bude postupovať integratívne v súlade so súčasným poznaním kognitívnych neuroved, postupmi založenými na dôkazoch a v súlade s modernými psychologickými a filozofickými teóriami.

V súlade s rozvojom v ostatných vyspelých krajinách je možné predpokladať, že trend vývoja v klinickej psychológii bude aj naďalej charakterizovať **integratívnosť** teoretických východísk a praktických spôsobilostí v oblasti chápania motivácie, osobnosti, výkladu psychopatológie, v praktickej činnosti diagnostickej aj terapeutickej, **biopsychosociálny prístup** s dôsledným aplikovaním polyetiologického chápania vzniku a priebehu psychických a psychosomatických porúch s výstupmi pre preventívne opatrenia, diagnostiku a terapiu, orientácia na **kvalitu života**, **multidisciplinárnosť**, **rozvoj v oblasti psychológie zdravia a salutogenézy**, **rozvoj urgentnej psychológie v krízových udalostiach pri nehodách, nešťastiach, katastrofách, pandémiách a pri vojnových konfliktoch a výraznejšie využívanie neuropsychologických a psychofyziologických poznatkov.**

V dôsledku rozvoja poznania a vývoja dokonalejších/sofistikovanejších preventívnych, diagnostických a terapeutických postupov sú požiadavky špecializačného štúdia v klinickej psychológii v niektorých medicínskych odboroch už pre výkon povolania klinický psychológ nedostačujúce, a z dôvodu zabezpečenia adekvátnej starostlivosti sa javí ako vhodná akreditácia nadstavbového špecializačného štúdia pre špecializačný odbor neuropsychológia, detská klinická psychológia a psychologická sexuológia.

7.2. Hlavné problémy starostlivosti v odbore a ich riešenie

Špecializačný odbor klinická psychológia aj po dvadsiatich rokoch zápasí s následkami reformy zdravotnej starostlivosti, v rámci ktorej boli významne zredukované personálne normatívy v ústavných zariadeniach a spoločne organizované ambulantné poliklinické zariadenia charakterizované vysokou mierou vzájomnej interdisciplinárnej spolupráce boli nahradené samostatne pôsobiacimi malými, často jednoosobovými poskytovateľmi zdravotnej starostlivosti. Poskytovanie klinicko-psychologickej starostlivosti v ústavnej aj v ambulantnej starostlivosti trpí nedostatočným personálnym zabezpečením, ktoré iba čiastočne pokrýva potrebu a dopyt, pričom incidencia psychických, neuropsychiatrických a neurovývinových porúch v populácii sa oproti predchádzajúcim obdobiam zvyšuje. Nevyhovujúca úroveň personálneho zabezpečenia a materiálno-technického vybavenia (napr. nedostatok vyšetrovní) vedie k neprimeranému tlaku na samostatne pôsobiacich klinických psychológov, ktorí nedokážu zabezpečiť dostupnosť a optimálnu kvalitu klinicko-psychologickej starostlivosti. Kvôli ich nízkemu počtu v zdravotníckych zariadeniach taktiež nie sú zabezpečené dostatočné možnosti pre ich odborný rast a ďalšiu užšiu špecializáciu, napr. vo vysoko žiadanej neuropsychológii, detskej psychológii a sexuológii.,

Na zabezpečenie dostupnosti a poskytovania kvalitnej klinicko-psychologickej starostlivosti je nevyhnutné zvýšiť personálne normatívy pre klinických psychológov v ústavných zariadeniach a reprofilizovať ich pôsobenie v smere rozvoja samostatných oddelení klinickej psychológie umožňujúcich rozvoj a štandardizáciu klinicko-psychologických služieb v súlade so štandardnými klinickými postupmi, so súčasným vedeckým poznaním a s odbornou praxou. Špecializačné štúdium v odbore klinická psychológia je nákladné a časovo náročné. Odborné vedenie začínajúcich psychológov na takomto type pracoviska, ale už aj samotné vytvorenie nových pracovných miest, aby sa klinickí psychológovia mali kde vzdelávať, sú dôležitým prvkom pre zabezpečenie generačnej obmeny a vyzvedanie ďalších potrebných špecialistov, ktorých možnosti pre zamestnanie a vyzvedanie v ambulantnom sektore sú veľmi obmedzené.

Okrem doplnenia chýbajúcich miest v personálnych normatívoch zdravotníckych zariadení, ktoré by ihneď absorbovali vysoký počet absolventov štúdia psychológie alebo psychoterapeutických výcvikov, ktorí nemôžu CPC psychoterapia vykonávať mimo zdravotníckych zariadení, je potrebné zamerať sa na zvyšovanie kvality pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti, ktorá je daná jednak ďalším vzdelávaním klinických psychológov a ich štandardnými klinickými postupmi reflektujúcimi súčasné trendy, ale aj zabezpečením dostatočnej multidisciplinárnej spolupráce s blízkymi odbormi v oblasti duševného zdravia, okrem psychiatrie najmä s liečebnými a špeciálnymi pedagógmi, ergoterapeutmi a klinickými logopédmi, ktorých dostupnosť je tiež veľmi nízka, a s odborníkmi mimo rezortu zdravotníctva zabezpečujúcimi prierezovú starostlivosť.

Súčasnými problémami a výzvami, na ktoré je potrebné sa v blízkej budúcnosti zamerať sú aj:

- systém kontroly kvality poskytovanej zdravotnej starostlivosti a nastavenie korektných a klinickej psychológii vyhovujúcich indikátorov kvality,
- obnova fondu psychodiagnostických testových metód a sústavné vzdelávanie v používaní testových metód,
- zabezpečenie primeraného hradenia psychodiagnostickej činnosti, ktorá je časovo a materiálne náročná, zo strany verejných zdravotných poisťovní (súčasná hradenie nepokrýva náklady na sústavné vzdelávanie v testových metódach, úhradu licenčných poplatkov, na obnovu testového fondu, ani na vykonanie optimálneho multimetódového psychologického hodnotenia),
- zabezpečenie dostatočného hradenia psychologických intervencií a psychoterapie, nastavenie flexibilného prostredia pre ich ambulantné poskytovanie individuálnou a skupinovú formou kombinovanou s podpornými metódami najmä v stacionároch, ktoré sú určené aj pre osoby s menej závažnými psychickými poruchami schopné návratu do bežného života, avšak ktoré potrebujú diferencovanejšie medicínske programy s rôznym časovým trvaním tak, aby sa čo najrýchlejšie mohli vrátiť do pracovného procesu a pre ktoré psychiatrický stacionár ako vysokoprahové zariadenie s celodenným programom nie je vhodným riešením,
- honorovanie pracovného výkonu klinického psychológa: aktuálne legislatívne stanovená výška koeficientu upravujúceho výšku minimálnej základnej mzdy psychológov a klinických psychológov pracujúcich v ústavných zariadeniach je bezdôvodne diskriminujúca voči ostatným typom zdravotníckych pracovníkov s podobným alebo menej náročným vzdelaním, pričom v minulosti bol tento koeficient na rovnakej úrovni ako u lekára. Je potrebné, aby sa zohľadnila náročnosť vyvzdelania klinického psychológa, ktorý okrem štúdia absolvuje povinnú polročnú cirkulačnú prax, potreba jeho sústavného alebo certifikovaného vzdelávania, ktoré je časovo a finančne nákladné (napr. štúdium CPC psychoterapia trvá najmenej 4 roky) a náročnosť špecializovanej klinicko-psychologickej práce, ktorá je súčasťou segmentu špecializovanej ambulantnej a ústavnej starostlivosti a podieľa sa aj na zabezpečovaní primárnej zdravotnej starostlivosti (klinickí psychológovia sú samostatne pracujúcimi zdravotníckymi pracovníkmi prvého kontaktu),

- doplnenie vzdelávania v krízovej intervencii nielen do špecializačného štúdia klinických psychológov, ale optimálne už do pregraduálneho vzdelávania v jednodborovom magisterskom štúdiu psychológie,
- pokrytie akútne nedostatkových klinicko-psychologických činností, najmä v detskej psychológii a neuropsychológii, ako aj celková podpora špecializačného a ďalšieho sústavného vzdelávania v klinickej psychológii, napr. prostredníctvom rezidentského programu.

7.3. Medzinárodná a interdisciplinárna spolupráca

Medzinárodná spolupráca prebieha v rámci medzinárodných odborných podujatí a formou:

- odborných kontaktov a spolupráce Slovenskej komory psychológov s medzinárodnými asociáciami psychológov a s asociáciami psychológov jednotlivých krajín
- odborných kontaktov Asociácie klinických psychológov Slovenska (AKPS) s European Association of Clinical Psychology and Psychological Treatment (EACLIPT)
- odborných kontaktov Asociácie klinických psychológov Slovenska (AKPS) s Asociáciou klinických psychológov Českej republiky (AKP ČR)
- odborných kontaktov Slovenskej psychoterapeutickej spoločnosti (SPS) s European Association for Psychotherapy (EAP),
- odborných kontaktov s European Federation of Psychologists' Associations (EFPA),
- účasťou slovenských klinických psychológov na vedeckých edukačných projektoch a grantoch (napr. Socrates, Erasmus a i.),
- zahraničných študijných pobytov, stáží ap.
- iné

Interdisciplinárna spolupráca prebieha v rámci odborných podujatí a formou:

- účasťou klinických psychológov na vedeckých výskumných projektoch a grantoch (napr. VEGA, APVV)
- odborných kontaktov a spolupráce Asociácie klinických psychológov Slovenska (AKPS) s odbornými spoločnosťami jednotlivých medicínskych a nemedicínskych odborov v rámci podpory riešenia problému starostlivosti o duševné zdravie
- účasťou (aj aktívnou) klinických psychológov na domácich odborných vedeckých konferenciách a sympóziách v rámci rôznych medicínskych aj mimomedicínskych odborov
- účasť na kreovaní a realizácii rôznych preventívnych zdravotných programov a zdravotnej politiky štátu

8. Vzdelávanie v odbore klinická psychológia

Ďalšie vzdelávanie psychológov na výkon špecializovaných pracovných činností a výkon certifikovaných pracovných činností sa uskutočňuje v akreditovaných špecializačných študijných programoch a v certifikačných študijných programoch v súlade s platnou legislatívou.

Po získaní špecializácie v špecializačnom odbore klinická psychológia je možné absolvovať študijný program pre CPC dopravná psychológia. Bez nutnosti absolvovania špecializačného štúdia je možné absolvovať študijný program CPC psychoterapia, CPC látkové a nelátkové závislosti, CPC Špecifické intervencie pre podporu duševného zdravia pacienta s duševnou poruchou (ktorý je aktuálne v akreditačnom konaní).

Klinický psychológ taktiež môže absolvovať špecializačné odbory smerované na riadenie a organizáciu zdravotníctva: Manažment a administrácia v oblasti zdravia, Odborník na riadenie vo verejnom zdravotníctve Master of Public Health a Zdravotnícky manažment a financovanie.

Podľa zákona č. 578/2004 Z. z. o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti atď. je zdravotnícky pracovník povinný sa sústavne vzdelávať. Sústavné vzdelávanie sa uskutočňuje podľa osobitného predpisu (Vyhláška Ministerstva zdravotníctva SR č. 74/2019 Z. z. o kritériách a spôsobe hodnotenia sústavného vzdelávania zdravotníckeho pracovníka). Pri sústavnom vzdelávaní ide o priebežné obnovovanie, prehĺbovanie a udržiavanie získanej odbornej spôsobilosti v súlade s rozvojom príslušných odborov po celý čas výkonu zdravotníckeho povolania. Vzdelávacie aktivity zabezpečujúce sústavný profesionálny rozvoj zručností zdravotníckeho pracovníka sú zamerané najmä na vedecký rast, technický rast, etický rast, osvojovanie si znalostí právnych predpisov súvisiacich s výkonom zdravotníckeho povolania, tréning komunikačných zručností, oblasť elektronického zdravotníctva a na inovácie, ktoré prispievajú ku kvalitnému, bezpečnému a efektívnemu výkonu zdravotníckeho povolania. Absolvovanie vzdelávacích aktivít v rámci sústavného vzdelávania nezabezpečuje zvýšenie kvalifikácie.

Sústavné vzdelávanie pre zdravotníckych pracovníkov príslušného zdravotníckeho povolania zabezpečuje zamestnávateľ, odborné spoločnosti Slovenskej lekárskej spoločnosti a komora, v ktorej je zdravotnícky pracovník registrovaný (§ 62 ods. 2 až 12 zákona č. 578/2004 Z. z.), samostatne alebo v spolupráci so vzdelávacími ustanovizňami alebo inými medzinárodne uznanými odbornými spoločnosťami alebo profesiovými združeniami a poskytovateľmi.

8.1. Výzvy pre vzdelávanie v klinickej psychológii

Do kurikula vzdelávania v klinickej psychológii vo všetkých existujúcich formálnych spôsoboch je potrebné implementovať aktuálne poznatky vychádzajúce z postupov založených na empirických a vedeckých dôkazoch, dobrej klinickej praxi a interdisciplinárnej spolupráci. Samotný obsah by mal reflektovať modely vzdelávania v klinickej psychológii dostupné v zahraničí a v súlade s možnosťami domácej praxe ich implementovať a/alebo sa s nimi harmonizovať. Cieľom je rozvoj vedomostí a zručností potrebných pre budúcu klinickú prax s rôznorodou populáciou pacientov vrátane flexibilnejšieho reagovania na populačné, zdravotné a iné trendy a výzvy. Výzvou je rozvoj praktických zručností nevyhnutných pre komplexné porozumenie a schopnosť hodnotenia zdrojov odborného poznania, schopnosť realizácie samostatných výskumných aktivít v odbore, prípadne implementovať poznatky z aktuálnych výskumov do klinickej praxe. Okrem iného je kľúčové zintenzívnenie zahraničného sieťovania

sa s cieľom zapojiť slovenských odborníkov do rozsiahlych projektov, ktoré tvarujú budúcnosť odboru. Nevyhnutným je hľadanie možností silnejšej podpory a stimulov pre odborné pracoviská, zapojené do priamej výučby vrátane cirkulačných stáží primárne v magisterskom stupni štúdia.

8.2. Rezidentské štúdium v špecializačnom odbore Klinická psychológia

Rezidentské štúdium v odbore Klinická psychológia má potenciál reagovať na nedostatok klinických psychológov u ambulantných ako aj u ústavných poskytovateľov zdravotnej starostlivosti (zvlášť nedostatok klinických psychológov zameriavajúcich sa na poskytovanie ZS pre deti a dorast v ŠAS). Za týmto účelom je žiadúce implementovať tento program na špecializačné štúdium klinickej psychológie. V rámci ďalšieho vzdelávania špecializačného štúdia Klinická psychológia bude možné absolvovať toto štúdium aj u ambulantného poskytovateľa (so špecializáciou Klinická psychológia). Cieľom tohto štúdia je zabezpečiť dostatočný počet klinických psychológov pre dospelých, hlavne však zvýšenie počtu klinických psychológov zameriavajúcich sa na poskytovanie zdravotnej starostlivosti pre deti a dorast ambulantnou formou. Ďalším cieľom je o.i. podporovať ďalšie vzdelávanie zdravotníckych pracovníkov v oblasti klinickej psychológie. Rezidentské štúdium klinickej psychológie má byť koordinované MZ SR, hlavným odborníkom pre psychológiu ako aj krajskými odborníkmi pre klinickú psychológiu, a pracovnou skupinou vytvorenou pre tento účel.

9. Výkon povolania klinický psychológ

Podľa § 3 ods.1 písm. c) zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) psychológ nemôže vykonávať svoje povolanie na živnosť, ale na svoju činnosť, ak ju chce vykonávať samostatne a vo vlastnom mene (mimo zamestnaneckého alebo obdobného pomeru) je povinný mať niektorý typ licencie napr. pre výkon povolania alebo pre výkon samostatnej praxe v špecializácii klinická psychológia, pre certifikovanú pracovnú činnosť (CPČ Dopravná psychológia, CPČ Psychoterapia, CPČ látkové a nelátkové závislosti, CPČ Špecifické intervencie pre podporu duševného zdravia pacienta s duševnou poruchou - aktuálne v akreditačnom konaní) alebo pre výkon odborného zástupcu. Licenciu v zmysle zákona č. 578/2004 Z. z. vydáva príslušná stavovská organizácia, t. j. Slovenská komora psychológov, na základe posúdenia splnenia podmienok pre výdaj príslušnej licencie.

Podľa prílohy č. 4 zákona č. 578/2004 Z. z. klinický psychológ má povinnosť dodržiavať Etický kódex zdravotníckeho pracovníka. Podľa Slovenskej komory psychológov sa má psychológ riadiť aj Etickým kódexom psychológa.

10. Záverečné ustanovenie

Zrušuje sa Koncepcia zdravotnej starostlivosti v odbore Klinická psychológia číslo 16532-1/2006-OZS zverejnená vo Vestníku Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky, čiastka 28 - 42 zo dňa 1. júna 2006, ročník 54.

11. Nadobudnutie účinnosti

Táto koncepcia nadobúda účinnosť publikovaním vo Vestníku Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky.